

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

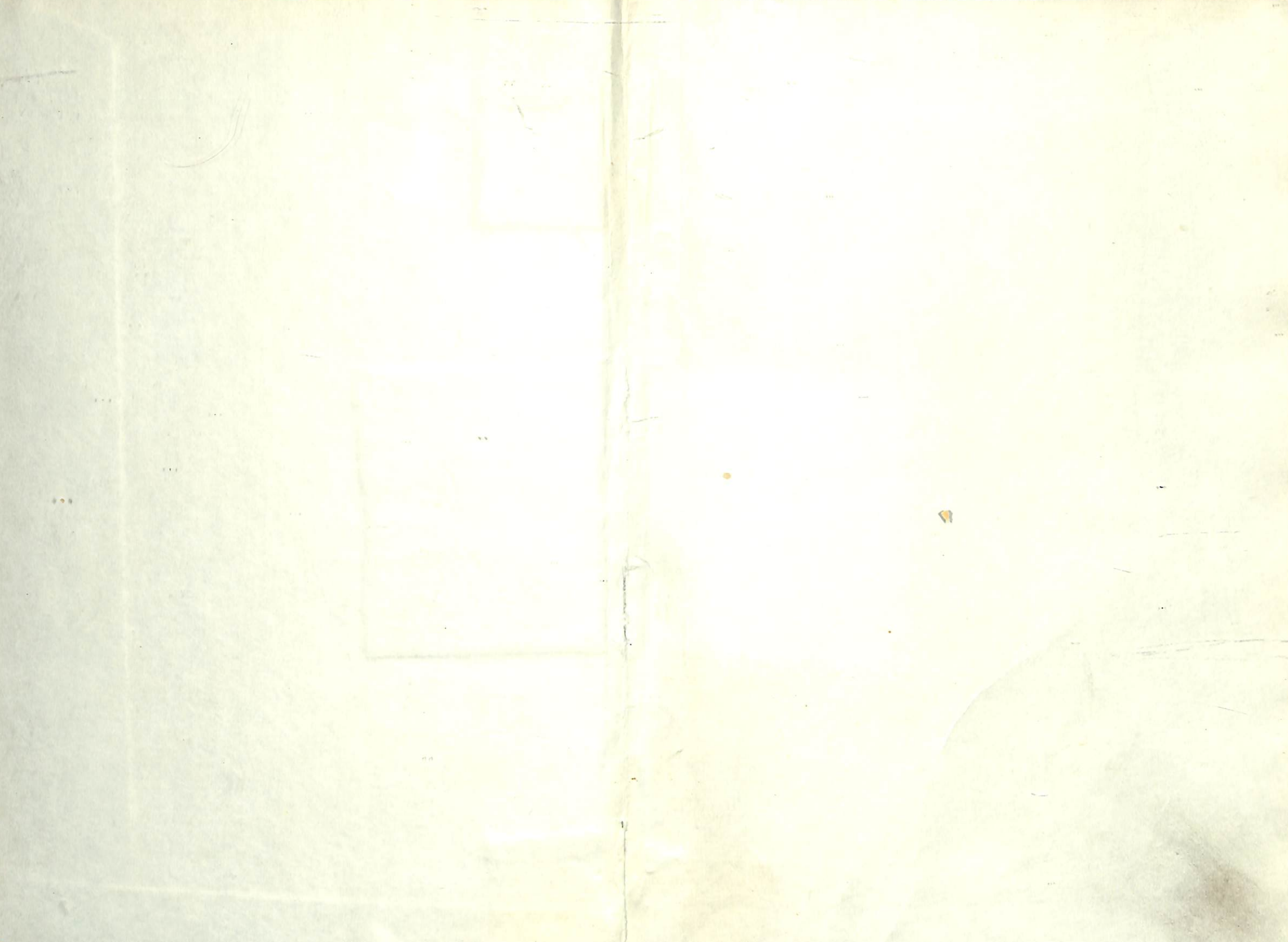
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

891.99
p-74

1903

1-2
2

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՒԻՆՆԵՐ

Ա. Խանակյանի:

891.99
Ի-74

ԲԱԿՈՒ
ՅԱՄԱՆԻ ԱՌԵՐՈՒ
1903.

391.99

1-74

6 NOV 2011

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՈՒԹԻԻՆՆԵՐ

Ա. Ի. ԻՍՍԶԱԿԵԱՆԻ:

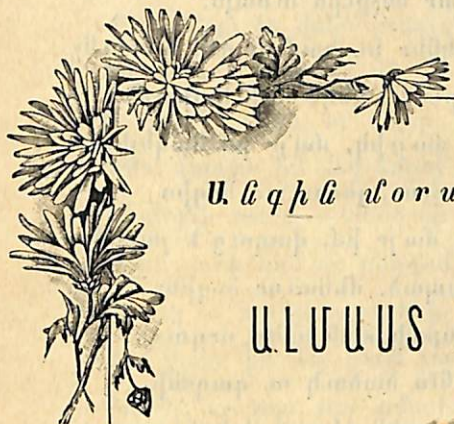

Բ Ա Պ Ո Ւ
Տպարան «Արո»
1993

29 APR 2013

32882

Дозволено цензурою, 19-го Апрѣля 1903 года, г. Тифлисѣ.

Անգիւն վօրս՝

ԱԼՄԱՍ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻՆ

ՆՈՒՐՈՒՄ ԵՄ

Բանաստեղծութիւններս:

3125-84

Գ ուցե իմ հեծձանք, հառաչք եւ մրմունջ
Շատերի համար հնչըւին ունայն.
Տգեղ դաւենակներ եւ կամ սառն, անշունջ
Մտի խուլ բօքւանք, կեղծ հնչիւն միայն.
Ա՛խ, անգին մա՛յրիկ, մա՛յր իմ նազելի,
Խոցւած, վիրաւոր, յօշոնւած հոգիս
Քեզ համար, մա՛յր իմ, վաղուց է յայնցի —
Անյոյս, տառապած, մեռաւոր հոգիս:
Ու քեզ են յայնցի տանջանք որդուդ,
Մտիւն-արցունքս ծածուկ ու զաղսցի.
Քո ջերմ, կաթոգին սիրած, խեղճ որդուդ,
Կեանքի մրկով զարնւած քո արծւի:
Դո՛ւ ես միտ վերքիս ցաւը ամոհել,
Դո՛ւ ես միտ լացել ջարդւած կեանքս.
Քո ջերմ, հարազատ գրկումն եմ բաղել
Իմ դարդոս, անբաղդ, իմ չոր գլուխս:
Հիմա՛ խեղճ սիրտս բերում եմ քեզ մօտ,
Սուրբ ոտներիդ տակ, ու խոր վերքերիս
Վառ մրմունները — երգերս արնոս,
Քեզ, որպէս նւեր, մայր ի՛մ, նազելի՛ս,
Նայի՛ր դու մեկ-մեկ — իմ սրտից բղխած
Այս պտուղներին, հոգի մտերիմ. —
Քո վեհ արցունքով, արնով առողւած. —
Քեզ հարազատ են, քեզ խորք չեն, մայր ի՛մ:

Չե՛որ, իմ մատն՛ւր, իմ քնուտ հոգին
Քո սուրբ, քո վսեմ հոգուցն է ծորել.
Չե՛ որ դու դիր իմ մէջ քո հոգին
Եւ բարին սիրել ու ազնիւ լինել.
Դո՛ւ վառիք իմ մէջ հուրը երկնային, —
Գեղեցկի ծարաւ, անհունի ձգտում.
Կոխ չարի դեմ ու ընդդեմ ստին,
Ապրել ու տանջւել ուրիշի սիրուն:
Դու լցիր իմ մէջ ծովի չափ մեծ սեր —
Այրել, որ լոյս տալ ամբոխի համար.
Ընկնիլ փոքորկի, հրաբուխի մէջ
Ամբոխի համար, աշխարհի համար...
Ահա՛ իմ սիրտ... նայիր դու մեկ-մեկ.
Ընդունի՛ր, մայր իմ, օրհնի՛ր ինձ, մա՛յր իմ...

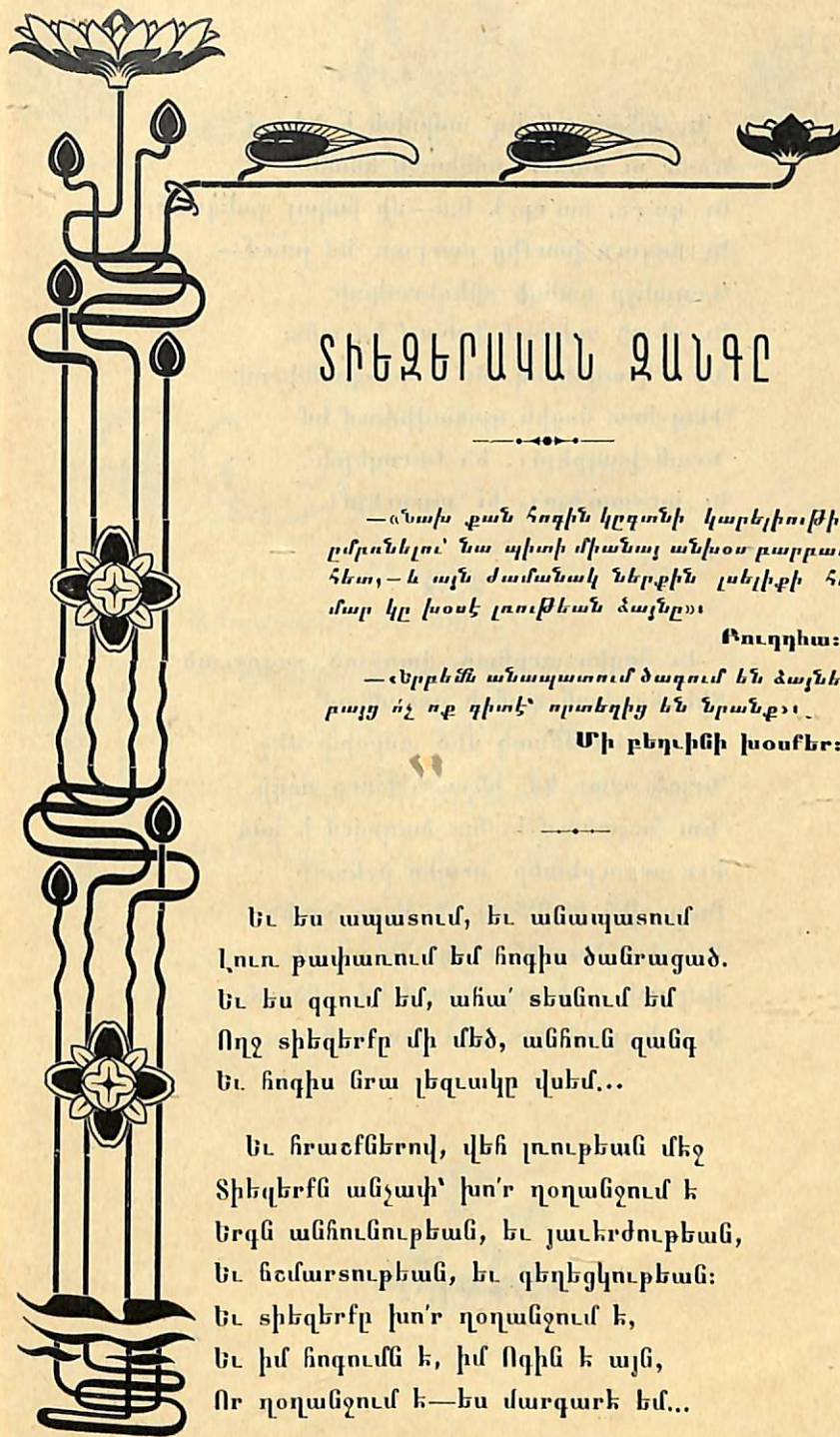

I.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ:

Անյայտ. անորոշ, անձե՛ր տեսչերով
 Չգտով է հոգիս հեռո՛ւ, շատ հեռո՛ւ.
 Տխո՛ւր ու մոսայ՛ի, ինչպէս մշուշ-ծով
 Խուշ հեծեծու՛մ է ասիտի վրայ...
 Եւ ինչպէս երա՛զ—եւ կա՛յ, եւ չը կայ...

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԶԱՆԳԸ

—«Նախ քան հոգին կըզտնի կարելիութիւն
 Ըմբռնելու՝ նա պիտի միանայ անխօս բարբառի
 հետ, — և այն ժամանակ ներքին լսելիքի հա-
 մար կը խօսէ լուսեան ձայնը»:

Քուղղիս:

—«Երբեմն անապատում ծագում են ձայներ,
 բայց ո՛չ ոք զիտէ՝ որտեղից են նրանք»:

Մի բեղիկնի խօսեմ:

Եւ ես ապասում, եւ անապասում
 Լուռ քափառում եմ հոգիս ծանրացած.
 Եւ ես զգում եմ, ահա՛ սեսնում եմ
 Ողջ սիեզերք մի մեծ, անհուն զանգ
 Եւ հոգիս նրա լեզուակը վսեմ..

Եւ հրաշքներով, վեհ լուսեան մեջ
 Տիեզերքն անչափ՝ խո՛ր ղողանջում է
 Երգն անհունութեան, եւ յաւերժութեան,
 Եւ նեմարտութեան, եւ գեղեցկութեան:
 Եւ սիեզերք խո՛ր ղողանջում է,
 Եւ իմ հոգումն է, իմ Ոգին է այն,
 Որ ղողանջում է—եւ մարգարէ եմ..

Եւ ահա՛ այնտեղ՝ ամբոխն է ծփում
Ծանր ու բանձր՝ ովկիանի նման.
Եւ գո՛րծ, հա՛րք է նա—մի հսկայ զանգւած:
Եւ հոգուս խորհից բարբառ եմ լսում—
Ղօղանջը զանգի սիեգերական.
Եւ դեպի ամբոխն իջնում եմ ահա
Նո՛ր կսակներով, նո՛ր պատգամներով.
Դեպ նրա հոգին զահավիծում եմ
Նրան խայրելո՛ւ, ե՛ւ փարոզելո՛ւ,
Եւ արժանաբերո՛ւ, եւ այրելելո՛ւ...

Եւ հոգիս արթնած, վառւած, տոգորւած
Տիեզերական զանգի ղօղանջով՝
Շրջում եմ մեկնակ մեծ ամբոխի մեջ.
Նրան օտար եմ, ինչպէս խորր որդի,
Նա հալածում է, նա ծաղրում է ինձ
Իւր սրբութեանը, որպէս բեւաբոյս:
Բայց վե՛ն խոհե՞րով քեւաւոր հոգիս
Ամբոխի ծաղրին ունկն չի դնում.
Ամբոխի բախտով հեծում եմ, ցնծում,—
Օ, հսկայ անմի՛ս, ինձ չես նանաչում...

Յոյուն աստղերն հեղ հայեացքով
Անասպա՛սին եմ կայում,—
Եւ անասպա՛սն խո՛ր քախիծով
Հոգուս մեջն է ծաւալում:

Ես խորհում եմ շուրթեան մեջ
Խորհրդաւոր ու անձայն.
Եւ աստղերը վերհերի պէս
Հոգուս խորհում կը սրբական...

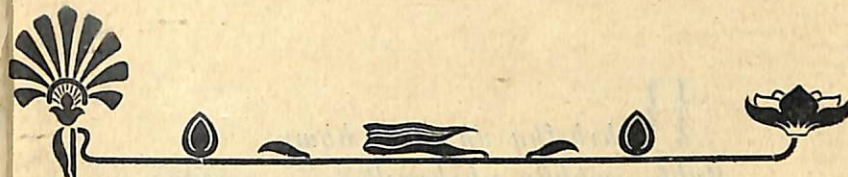

Ես ձեզ ասում եմ՝ կ'զայ Ոգու սով
Եւ դուք կ'քաղցէք ճոխ սեղանի մօտ,
Կ'ընկնէք մուրալու յափրած որկորով՝
Հրեղէն խօսքի, վեհ խօսքի կարօտ:

Լրբենի ծաղրով արհամարեցիք
Ոգու վառ զեղմունք— միտք ու երազանք,
Նիւթի տաճարում արբած պարեցիք՝
Մոռացած անմահ, անհունի տենչանք:

Գուք, որ հեզնեցիք ուժն ստեղծագործ՝
Ձեր նիւթի հանդէպ կ'զայ Ոգու սով.
Եւ մուրացիկի պէս փշրանքի համար
Ծարաւ ու նօթի կ'անցնէք ծնվէ ծով...

Թէ դէպի կեանքը, թէ դէպի մարդիկ
Շողաւոր, պայծառ հաւատով զինւած
Ես ողջունեցի... և վեհ, գեղեցիկ
Զգացմունքներով սիրտս զզրպաց:

Ես ծունկ չորեցի ալեկոծ կեանքի
Սեղանի առաջ. անվեհեր հոգով
Ոտք դրի ուղին նոր մարգարէի.

Եւ ազատութեան, վեհութեան երգով:

Եւ ես գնում եմ նոր, հեռու ափեր:
Եւ այս կնճիւղներն— ճակատիս պսակ,
Անխօս վիայ են, որ վիշտ, տանջանքներ
Ես ճաշակել եմ, սրպէս յաղթանակ...

Փշ-պսակը ճակատիս կը դնեմ
Ու ջիւղ արտով ամբոխի մէջ,
Ու վեհ մտքով նրա վրէճ՝
Կը քափառեմ ոչոր-մոչոր
Երկրի քոչոր ոչորում...

— Եւ ի՛նչն է իմ նպասակը,—
Աւսդոճ, վսեմ ապագան,
Որ վառ, պայծառ կը շողայ
Պոստը կեանքի ափերէն
Խորին, մրիկն հեռուն...

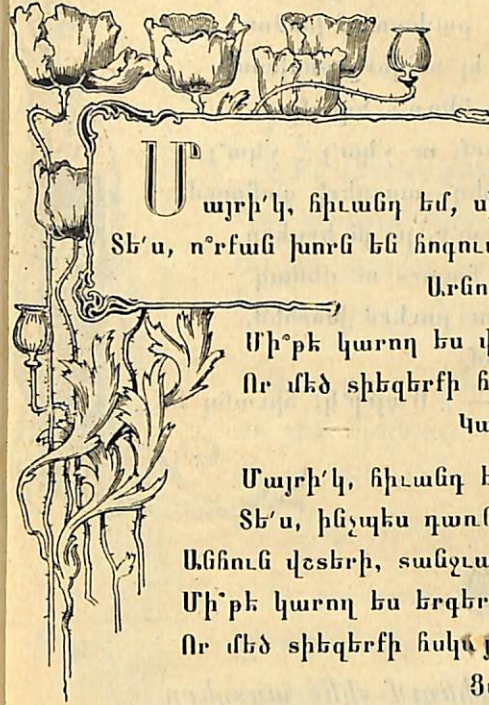
Արեւելից մի հարձ եկաւ
Ոսկի, յակիւնք քելերով.—
Վառ արեւի խորից եկաւ
Ու ձայն զրեց խոր ձեւով:

— «Ես եմ կեանքը» — կեանքն է երազ
Աշխարհի մեծ քրնի մեջ.
Մարդն է ոգի, մարդն է շեղու
Աշխարհի մեծ զակցի մեջ»...

Եւ իմաստուն հարձք քաւ,
Գնաց դէպի արեւմոսք.
Թափաւան քելերն, վերջն էլ սրկաւ
Մահուան ծովում՝ սեր ու սուգ...

Կեանքի ժխորից մտայ անապատ,
Գիշերը եկաւ, բազմեց փառաւոր.
Եւ յոգնած հոգիս մեղմիկ ու հանդարտ
Գիշերը գրկեց... Եւ խաղաղ, անդորր
Լուռ անապատը փոռունց, ծառայունց...
Աստղերը երկնի անհուն խորտերից
Թրթռուն հայեացքով զարթնեցին նորից.
Լճու է, խորին լճու — եւ հանդիսաւոր,
Եւ խորհրդաւոր...
Եւ հոգիս հայունեց վեհ շուրթեան մեջ...

Մայրի՛կ, հիւանդ եմ, սիրսս եբբւած.
Տե՛ս, ո՞րքան խորն են հոգուս վերերը
Արնոս ու խոցոս.

Մի՞թէ կարող ես վերերս բուծել,
Որ մեծ սիեզերքի հսկայ վերերի
Կարիլներիցն են...

Մայրի՛կ, հիւանդ եմ երկնի ցաւով.
Տե՛ս, ինչպէս դառն երգում եմ երգեր՝
Անհուն վշտերի, սանջւած մտերի.
Մի՞թէ կարող ես երգես մարել,
Որ մեծ սիեզերքի հսկայ վերերի
Ցաւն ու կսկիծն են...

Ա՛խ, քո՛ղ, մայրիկ իմ, վերերս վառւին,
Թո՛ղ ես մտնջամ, անոյս մորմոխիմ.—
Ա՛խ, դու չե՛ս կարող խեղճ որդուդ կեանք սալ,
Ափսո՛ս, չես կարող արեւի բոցը,
Աստղերի շողքը, կայծակի բափք
Հոգուս մեջ ձգել — կեանք սալ իմ կեանքին.
Երբեք չե՛ս կարող ջնջել ու փերել
Երկինքն ու երկիր — իմ մեծ վերերը
Արնոս ու խոցոս...

Մայրի՛կ, իմ մայրի՛կ,
Թո՛ղ ես բափառեմ երկրի ոլորտում,
Ամբոխի վրայ, ուրուականի պէս.
Ճակխա՛ կննիւնեք, վշտի սեւ ամպեր,

Աչերունս՝ արցունք, ձանձրոյքը՝ շրթնիս.
 Մենակ ու մռայլ քափառեմ խոժոռ,
 Որպէս զի միտքս էլ անվերջ քափառե
 Մինչեւ տեղերի հեռո՛ւ եզերքը.—
 Ա՛խ, հեռո՛ւ եզերք, որ չ'կա՛յ... չ'կա՛յ...
 Թո՛ղ միայն այնտեղ—աստղերի ցանցում,
 Լսեմ լուսբեան խո՛ր, լա՛յն երգերը.
 Եւ ես մտասանջ, հպարտ ու մեծակ
 Արտաստիմ լռիկ ու յաւերժ խորհեմ,
 Ու յաւերժ խոկամ.

— ...Մայրի՛կ, հիւանդ եմ...

Անհուն երկնում ջիւնց աստղերը
 Գիտեմ, ինձ շա՛ս եւս սիրում.
 Վարդ-անկերում արշաղոյսը
 Ամենից շո՛ւտ ինձ է գրկում.
 Ես է՛ր, ես է՛ր ձեզ իմ արտում
 Գրկած, պատած պաշտում եմ.
 Դուք իմ սերն էք, իմ ջնկերը,
 Ես ձեր երգոյ շողիկն եմ:
 — Ա՛խ, մեկն շա՛ս խորն եմ,
 Շատ քա՛րճ ու պայծառ.
 Եւ մեզ համար
 Երբեք, երբեք, մահ չըկայ...

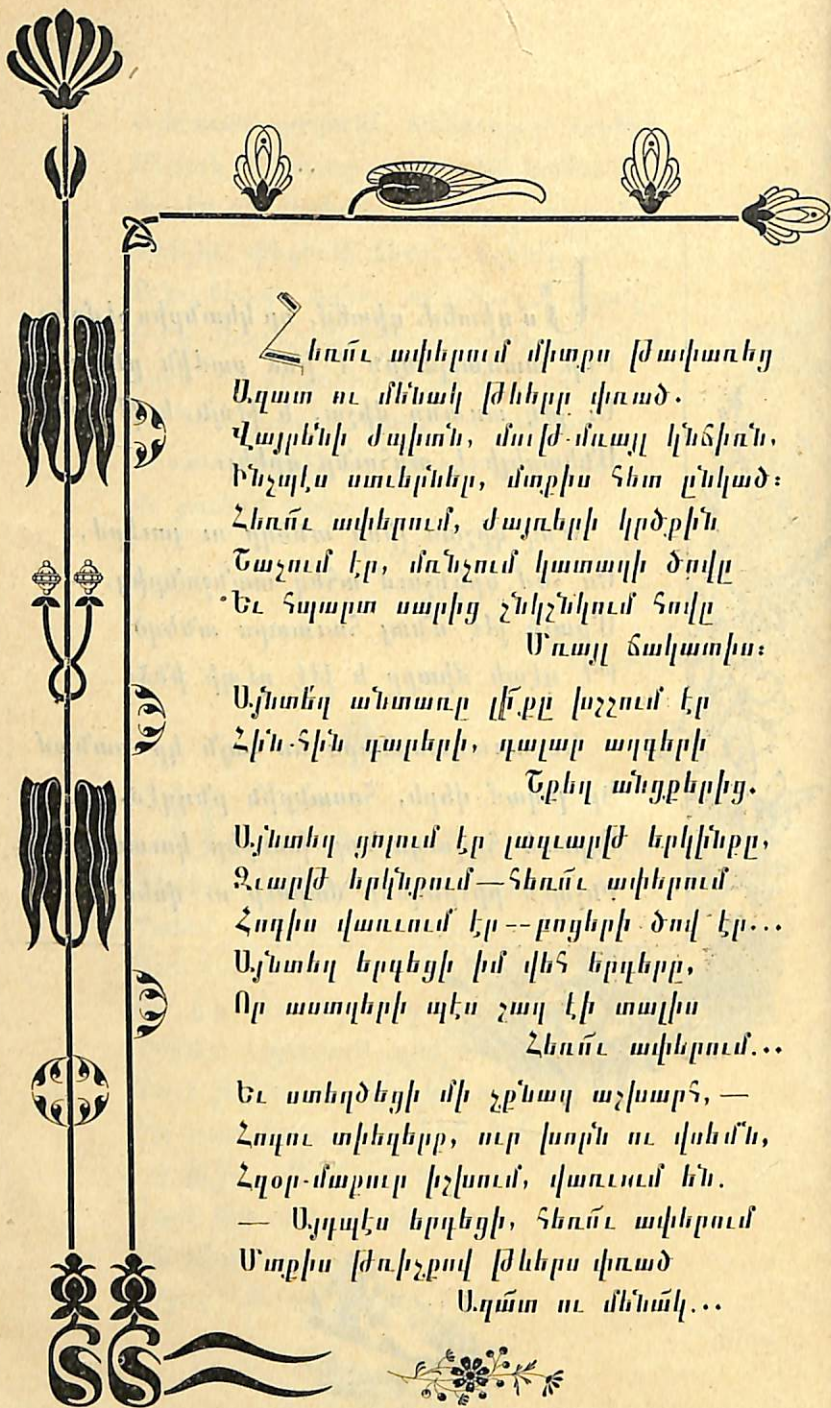

Ես գիտեմ, գիտեմ, որ կեանքիս շէմքից
 Խոր տառապանքն է ինձ բաժին ընկել.
 Եւ թէ առանց վիշտ, և թոյն, և թախիժ
 Անկարելի է անհունը գրկել:

Թո՛ղ վիշտս լինի անեղր ու յաւերժ,
 Ես չեմ երկնչում անեղ տանջանքից.—
 Միայն թէ մ՛նայ հաւատըս անեղձ
 Թէ դէպի միտքը և թէ դէպի ինձ:

Եւ առաջաստներս ես լայն կը բանամ
 Կը լողամ Վերն, հոսանքին ընդդէմ.
 Այրած հոգուցս նոր խօսքեր կուտամ,
 Ինչպէս բիւրեղներ մաքուր ու վտեմ...

Հեռու ավերում միտքս թափառեց
 Ազատ ու մենակ թեկերը փռած.
 Վայրենի ժպտան, մութ-մռայլ կնճիռն,
 Ինչպէս սուերներ, մտքիս հետ ընկած:
 Հեռու ավերում, ժայռերի կրճքին
 Եաշում էր, մռնչում կտտաղի ծովը
 Եւ հպարտ սարից շնկշնկում հովը
 Մռայլ ճակատիս:

Սյնտեղ անտառը լիքը խշշում էր
 Հին-հին դարերի, դալար աղգերի
 Երեկ անցքերից.

Սյնտեղ ցորում էր լազարթ երկինքը,
 Զարթ երկնքում—հեռու ավերում
 Հոգիս վառւում էր--բոցերի ծով էր...
 Սյնտեղ երգեցի իմ վեհ երգերը,
 Որ աստղերի պէս շաղ էի տալիս
 Հեռու ավերում...

Եւ ստեղծեցի մի չքնազ աշխարհ, —
 Հոգու տիեզերք, ուր խորն ու փսմն,
 Հզօր-մարուր իշխում, վառւում են.
 — Սյգպէս երգեցի, հեռու ավերում
 Մտքիս թռիչքով թեկերս փռած
 Ազատ ու մենակ...

Վառ երկինքը լուռ գիշերով
 Երկրի կարծիք համբարեց.
 Աստղ-աչերը լցւան սիրով.
 Երկրի ծով-սիրեն խո՞ր երգեց...

Ո՛ր կը ճախրէ հոգիս անկողն,
 Ի՞նչ կ'որոնէ, կը սենյալ.
 Միայն եւ եի ինձ հասկանում.
 Եւ եւ ել ինձ չհասկացալ...

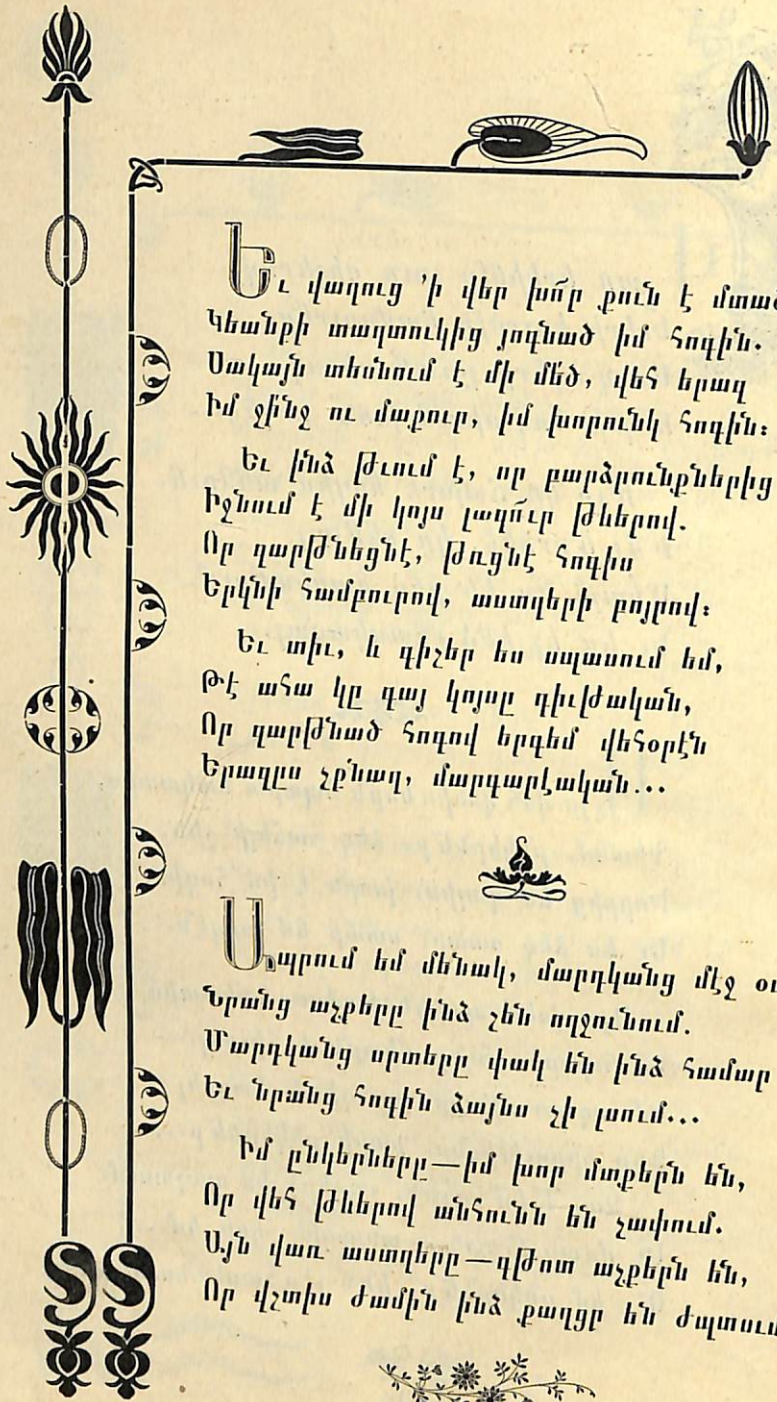

Սյս վեհ կնճիռներն հպարտ ճակատիս,
 Գիտեմ, ընկերներ, ձեզ հաճելի չեն.
 Խորքից եմ գալիս, խորն է իմ հոգիս,
 Եւ ես ձեզ օտար, օտար եմ արդէն...

Սյս փսմ պսակն խոժոռ ճակատիս
 Իմ հպարտ, հզօր միտքն է հիւսել, —
 Իմ ազատ միտքը, որ գիտէ ծաղրել
 Զեր սրբութիւնը, բարի ընկերներ...
 -- Զար է իմ հոգին, շարիքն եմ պաշտում.
 Եւ մռայլ-մենակ, —անյաղթ հզօր եմ...
 Օ՛, իմ ընկերներ, ինձ չէք հասկանում...

3125-84

Եւ վաղուց 'ի վեր խո՛ր քուն է մտած
Կեանքի տաղտուկից յողնած իմ հոգին.
Սակայն տեսնում է մի մեծ, վեհ երազ
Իմ ջինջ ու մարուր, իմ խորունկ հոգին:

Եւ ինձ թւում է, որ բարձրունքներից
Իջնում է մի կոյս լազուր թևերով.
Որ դարձնեցնէ, թուցնէ հոգիս
Երկնի համբուրով, աստղերի բոյրով:

Եւ տիւ, և գիշեր ես սպասում եմ,
Թէ ահա կը գայ կոյսը գիւթական,
Որ դարձնած հոգով երգեմ վեհօրէն
Երազըս չընազ, մարգարէական...

Սպրում եմ մենակ, մարդկանց մէջ օտար
Նրանց աչքերը ինձ շնն ողջունում.
Մարդկանց սրտերը փակ են ինձ համար
Եւ նրանց հոգին ձայնս չի լսում...

Իմ ընկերները—իմ խոր մտքերն են,
Որ վեհ թևերով անհունն են չափում.
Սյն վառ աստղերը—զթոտ աչքերն են,
Որ վշտիս ժամին ինձ քաղցր են ժպտում...

Եւ այս մռայլ, խօլ աշխարհում,
Սյս քար ու փուշ ուղիով
Գէպի արևըն եմ ես վազում,—
Վառ արևը,— լոյսի ծով:

Եւ սուերս ծանր ու թանձր,
Գիտեմ, կը գայ իմ յետքից.—
Իմ սուերը—հոծ ամբոխը
Պիտ հետեւէ, անշուշտ, ինձ...

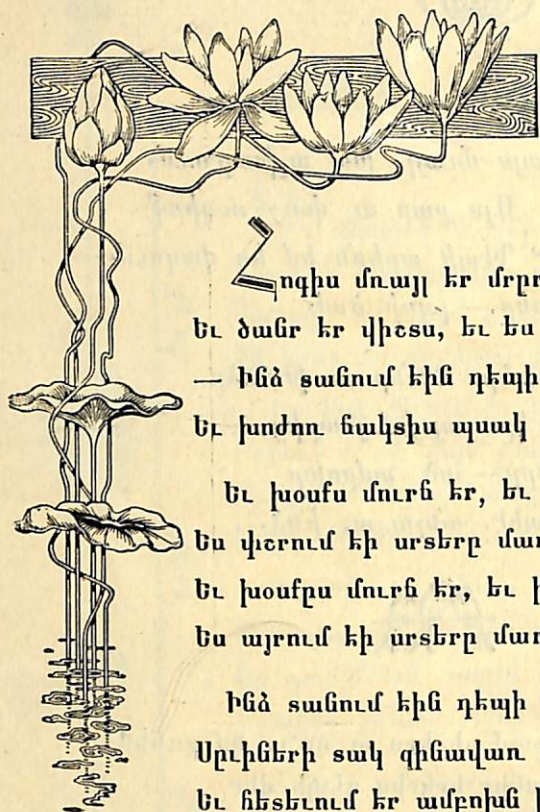

Թա՛փ կուսամ քեւերս ու սո՛ւր կը բռնեմ
Սյս զագիւր, նանիւր երկրից դեպի վեր.
Սյն վառ աստղերը համբուրել կուզեմ
Եւ սուրա՛լ, նախե՛լ աստղերից աստղեր:

Թա՛փ կուսամ քեւերս ու սուր կը բռնեմ
Դեպի խորքերը մեծ սիեզերքի.—
Արեւներ խլեմ, պասգամներ վսեմ
Մի ազա՛ս, պայծա՛ն, մի նորո՛գ կեանքի:

Թա՛փ կուսամ քեւերս ու զի՛լ կը բռնեմ
Ձերձ ձեր օրկնից, բռունցքից դաժան.—
Իմ անհասական ոլորքս կուզեմ,
Ուր կամես լինի օրկնս միայն...

Հոգիս մուսյլ եր մըրբկի նման,
Եւ ծանր եր վիշտս, եւ ես բուն մտայ.
— Ինձ օտնում էին դէպի կախաղան
Եւ խոժոռ նակիս պսակ սաստակեայ:

Եւ խօսքս մուրն եր, եւ խօսքս՝ հրդեհ,
Եւ վերում էի արտերը մարդկանց.
Եւ խօսքս մուրն եր, եւ խօսքս՝ հրդեհ,
Եւ այրում էի արտերը մարդկանց:

Ինձ օտնում էին դէպի կախաղան
Սըւինների սակ զինավառ զօրքի.
Եւ հեճեւում եր ամբոխն ինձ անձայն
Ամբոխը հոգու եւ նանիր խօսքի...

Ինձ բարձրացրին դէպի կախաղան.—
Եւ նակիս՝ ցնորք, եւ վսեմ պսակ,
Ամբոխը սակայն բււառ եւ ունայն
Խուռն սողում եր իմ ոտների սակ...

Ի՞նչի անապատ չոր հողմը կուզայ,
Խոր շուրթեան մէջ կանցնի, կը մարի.
Դեղին ֆարերէ իմ շիրմի վրայ
Կ'իջնի, կը մնայ սաստակը վայրի:

Եւ անապատում, եւ յարեժական
Անուրջում հոգիս կը շէ, կը զգայ
Ղօղանը զանգի տեղերական
Եւ մեղմ կը գգրէ սաստակը դժնեայ...

II.

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր :

Ես երգիչ եմ - երկնի բիթեռ.
 Ես գալն՝ չունիմ - չե՛ն ու բե՛ն.
 Ես սիրում եմ ծաղիկ, աղջիկ, -
 Ծաղիկ բուրմունք, կոյսի սեր.
 Ես սիրում եմ մրմունջ-սրճունջ,
 Տանջում արտի ե՛րգ ու վե՛րբ...

Պայծառ լուսնի շուշան-փոշին
 Մաղեց հեզ գեթի վրայ.
 Մեղմիկ խըշշաց ցորեն, ցողուն,
 -Սիրսս անդորր կը ծփայ:

Ուռիները նագա՛ն-ծածա՛ն,
 Տերեւները կը շնչեն,
 Ծիս ու ծիծեռ անոյ՞փ վրան
 Վառ երագում կը ննջեն...

Լուռ կը ծորէ աստղը շողե՛ր
 Ու ծղրիսը կը ծղրայ.
 Բաւիկն կ'երգէ գաղճնի երգե՛ր, -
 -Միսֆս հեռո՞ւ կը սրանայ...

Լուսնակն անցաւ, - մութը մթին
 Մաղեց հեզ գեթի վրայ...
 Ծանր խըշշաց շացող ուռիկ,
 -Սիրսս ին՞չ կը հեռայ...

Ընկե՛ր, միշտ յառաջ,
 Մի յուսահաստի
 Փոքրկի դիմաց,
 Ծով-անապատում.
 Անյաղր հաւատով
 Կուիր ու քանզիր, —
 Թո՛ղ հոգիդ հանգչի
 Կասաղի կուում ..
 —Ընկե՛ր, միշտ յառաջ,
 Մի յուսահաստի.
 Շողում է յոյսը
 Վառ հորիզոնում...

Հեռո՛ւ սեղից լուռ գիշերով
 Մի երգ նասաւ իմ սրտին.
 Այն ո՛ւմ սիրսն էր, հեզ քախիծով
 Փայեց, ցայեց իմ հոգին...

Ձինջ օրօրով հիւսւած երազ
 Բուրեց երգը վշագին.—
 Ո՛ւր է սիրք՝ անյայտ, անհաս,
 Սուրբ սեր ծփաց իմ հոգին...

Ը Ն Կ Ե Ր Ի Ս

Բնութեան խորից դեպի կեանք ելանք.
 Եւ կեանքը, ընկե՛ր, մեզ համար հիմա
 Բեռ է ու սանջանք.

Բայց մեր շուրջն ընդմիտս ամբոխը հսկայ
 Ապրում է, ապրում, քամելով երկրից
 Մոսկ հաց ու հանոյք:

Եւ մենք օտար ենք այդ մեծ ամբոխին.
 Ա՛խ; նրա հոգին փոքր է ու սուր,
 Վեհութիւն չունի:

Դու էլ ես ինձ պէս այդ ամբոխի մեջ—
 Այդ անապատում, արմաւենու պէս
 Մենակ ու իսուր.

Ե՛կ, անգին ընկե՛ր, իրար սրտի մեջ,
 Եւ իրար հոգով եկ, սուգիւնք, ապրիւնք
 Ամբոխի վրայ:

Թող մեր սուտերը փուռի նրա վրայ,
 Բայց մենք քափառենք անհունութեան մեջ
 Յաւերժութեան մեջ:

Եւ ժամանակի ու տարածութեան
 Գաղտնիքը քննենք, զգա՛նք, հասկանա՛նք
 Մեծ տիեզերքն ու մեզ.

Եւ մեռնիւնք այն վա՛ռ, ջինջ աստղերի հետ,
 Ընկե՛ր, իմ ընկե՛ր...

Ամեն գիշեր մեր պարտեզում
Լաշկան ոռոիև, ծեր ոռոիև
Վշաստչոր շաց է շինում,
Լաց է շինում իմ ոռոիև:

Նա շաշխ է դառնակակիծ
Ոճիրները աշխարհի.
Նա ողբում է արտի քախիծ,
Տանջանք, արիւն գոհերի:

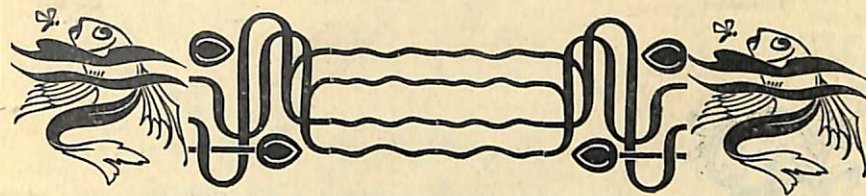
Եւ արքում է առաւօտուն
Կոյս արեւը նազելի
Իւր ծամերով հեզ ուռեւուն
Արցունքները քիւրեղի...

Այս, անհուն սեր ես ունեի արտի մեջ,
Եւ վառ հաւաս, ու բիւր յոյսեր ունեի.
Բարձրարձիչ, ինչպէս արծիւ վեհափառ,
Կը սուրայի զառ քելերովս երկնի մեջ.

Եւ ունեի չնազ ցնորք իմ հոգում,
Կը սիգայի մարդկանցից վե՛ր, երկրից վե՛ր.
Սաւառնաքել, ինչպէս արծիւ սեւարոյր,
Շեղ ցնորք ես ունեի իմ հոգում:

Բայց ցնորքս մնաց մեծակ կեանքիս մեջ,—
Քանզի մարդիկ, որ դժմիս են ու դաժան.
Խորակեցին, յօռոսեցին իմ սիրտը
Եւ ցնորքը սո՛սկ բողիկն ինձ կեանքի մեջ...

Չայնս հնչում է խաւարի խօրհից,—
Իքա՛, յայնուի՛ր, սո՛ւրբ հեմարտութիւն.
Եո քեզ եմ փնտում իմ կեանքի շեմքից,
Եւ տե՛ս, քարացայ անհուն տանջանքում:

Բիւր-բիւր նամբեմով ես դիմեցի քեզ,
Քո հետքն ու շուրք նոյնիսկ չը գտայ.
Տե՛ս, սուրբան մեջ, մոլորութեան մեջ
Ձախշախեց կեանքս... ու դու չե՞ս գրայ...

Յոգնած եմ հիւմա, անուծ ու հիւանդ,
Բայց կը հաւասամ—ունիս գոյութիւն.
Բայց ել չըմնաց մի նամբայ անյայտ.—
Ա՛յս, երեւացի՛ր, մեծ հեմարտութի՛ւն...

Եւ ես ուժ կառնեմ, կը գօտեպնդւիմ,
Յուրքս կը վերցնեմ ու նամբայ կ'երբամ.
Լոյսը կ'աւետեմ խաւար աշխարհին,
Մոլոր մարդկութեան վե՛հ կեանքը կուսամ...

Ես չեմ ուզում արեւ ցոյայ
 Անպր նագէ երկնում.
 Վարդի ծոցում ցողը շողայ,
 Հովը սուշէ այրերում:

Ես չեմ ուզում ոսկի ասղակն,
 Մարմանդ ծովի օրօրակն.
 Փարթամ ծառեր, ձօձուն սւտեր.
 Թոշունների դուրգուրակն:

Է՛ր չեմ ուզում կեանքը վիսայ
 Յոգնած երկրում—ամէն տեղ.
 Օ, հերի՛ք է, մարդը սողայ
 Ծերուկ երկրում—ամէն տեղ:

Տիեզերքը բո՛ղ շունչ դառնայ,
 Թո՛ղ ծառայի շուրթին.
 Ա՛խ, ես ցնդեմ, սիրսու հովնայ.—
 Անվերջ, յաւե՛րժ, անդորր քուն.

Գիտե՛մ, երկիրը շա՛հ դարեր յետոյ
 Եւ պիտի սառի, նեղ-նեղ պատառ-ի.
 Եւ այն սառցի սակ, այն նեղերի մեջ
 Ողջ մարդկութիւնը մեռնի ու բաղ-ի.—
 Ա՛խ, զո՛նե սիրքը տիեզերքի մեջ
 Յաւերժ սրբա՛ր...

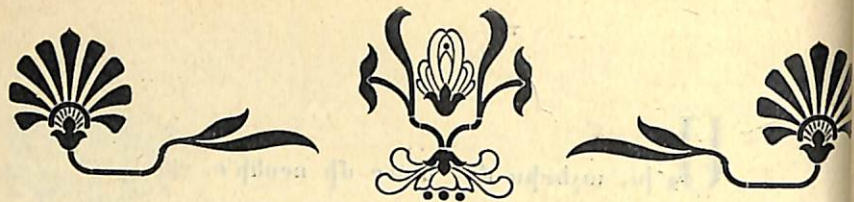
Ա՛խ, աչերիս մեջ հո՛ւր մի որոնի՛ր.
 Նրանք շա՛հ վաղուց մարել են, ընկեր.
 Ծաղիկ հասակիցս ես շա՛հ սանջւեցի
 Եւ իմ արցունքը՝ մեծ հեղեղի պես՝
 Մրսիս մեջ քափւեց...
 Մարաւ իմ հեղեհն—իմ սիրքը, ընկե՛ր,
 Ա՛խ, աչերիս մեջ հո՛ւր մի որոնի՛ր...

Սիրսու երկիւնք է...

Ամէն արարած
 Ասդ ունի այնտեղ—
 Խորշ ունի այնտեղ:
 — Սիրսու երկիւնք է...
 Բո՛ր կուտայ ծաղիկն,
 Սեր կուտայ կոյսին,
 Կեանք կուտայ անկեանք,
 Չոր անապատին,
 Ամայի արթին...
 — Սիրսու երկիւնք է...

Ը Ն Կ Ե Ր Ի Ս

... Այս ծառի սակ, զով առի մօս,
Այս ծայրի սակ, մութ այրի մօս,
Արշալոյսի շողերի հետ
Ես եեզ տեսայ, իմ ընկեր...

—Մենք անձանօք, հեռո՛ւ տեղերէն, իրար այստեղ
հանդիպանք.

Գու նայեցիր մեղմ հայեացքով, ես եեզ բարեւ ասացի:

—Ու մենք նստանք քարի վրէն, ծառը անո՛ւտ խելաւաց,
Այրից փշեց մարմանդ քամին, արեւն ելաւ՝ ոսկեծին:

—Մենք խօսեցինք հին օրերէն, մեր համբեհն ու բախտն
... Ու մեր արտերն մենք զսանք աստերու պէս—
Անյա՛յս, հեռո՛ւ, իրար նման...

... Սիրեցինք իրար,
Գրկեցինք իրար.
Ու ընկեր դառանք
Աստերու նման:

—Ահա՛, ընկեր, կը խմեմ այս նռան գինին քու կենացը.
Թո՛ղ մենք միտք ընկեր լինինք—իրարուց հեռո՛ւ, իրար
արտի մեջ...

Ա՛ն համբոյս, իմ ընկեր, խմենք մեր կենացը...

Շ զարե-ամպերն երկինն առան,
Լուսնեակն աղօ՛ս կըբողայ.
Լռիկ հաննում՝ հանդարտ-մարմանդ
Նուրբ եղեգնը կը դողայ:

Արագիլը՝ մեռակ ու լուռ,
Եղեգնի մօտ կը քայլէ՛,
Կը մտրէ՛ խոր ու ժխուր,—
Ճահիճն նւագ կը փայլէ:

Մռայլ ափին մեռակ նստած՝
Սիրսս անո՛ւտ կը քայլի.
Ու անուշում միտքս քաղւած՝
Քունն աչերիս կը հանգչի...

... Եւ ես կեանք մտայ...

Մաքուր, ջինջ հոգով ջերմ սոջունեցի
Ընկեր ու եղբայր—այս բոլոր մարդկանց.

—Ահա՛ իմ սիրքը, ասացի նրանց.
Թո՛ղ ձեր մեծ, հսկայ, բիւր արտերի հետ

Միասին քաղիտէ, քո՛ղ մի սիրտ լինի...

Եւ ես սանջւեցի նրանց սանջանքով.
Նրանց ցաւերով հալումաւ եղայ.

Բայց երբ ես հիւանդ, անյոյս վայր ընկայ
Նրանք ինձ մեռակ, երեսի վրայ,
Քցին, հեռացան...

Թափուեցին տերուններն դժգոյն ծառերից,—

Թօշնած ու դաշնուկ.

Թափուեցին երգերս շարդած արփցս,—

Հաղնուկ ու քաղնուկ:

Թափուեցին աստղերը անցուն երկնից,—

Տխնւր ու անփայլ,

— Թափուեցե՛ք, արցունքներս, արփս խորտերից.

Անյո՛յս ու մոա՛յն...

... Հաւասս հանգաւ.

Ա՛խ, առան տերեւների պէս

Յոյսերս մարան, յոյզերս մարան.

Է՛լ չեմ արժանում... Եւ, ընկե՛ր, գիտե՞ս,

Թե սիրս այնպէս՝—սառուցի նման

Կրծքիս զակ մեռաւ...

Ոգեւորութեան մի հնչիւն չկայ,—

Չը կայ մի բոյլ կայծ այն վառ հրդեհից.

... Ես էլ չեմ ապրում...

Երագիս մէջ ծովը տեսայ.—

Ծովը շագն՛ւր ու անդո՛րր.

Նրա շիկ ափի վրայ

Ընկած էի վիրաւոր..

Մեղը ու քայուկ ծովն էր հեռում
Մտորմունքի մէջ անձեր.—

Իսկ ես մեռակ, իսկ ես սրտում,

Վերս խորունկ խոստում էր...

Եւ հոգուս մէջ մի ձայն ծորեց,
Մի ձայն՝ ֆեֆո՛ւշ սուրբ արփց.—

Ա՛խ, այն մայրս էր, կանչում էր ինձ

Հարեւիքիս ափերից...

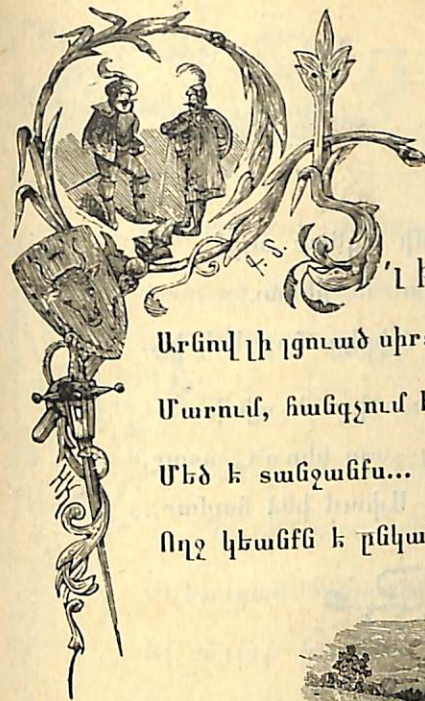

Ղիարհը վառ էր անուշ երգերով.
 Բայց ա՛խ, վաղը՛նց է, որ էլ չեմ շում.
 Եւ սիրսս էր սիրոյ ու սեւեւերի ծով.
 Բայց հիմա՛ լի՛նք, լի՛նք դառնութիւն:
 Աշխարհը լի էր զառ երազներով.
 Աւ սիրսս բաց էր ընկերի համար.
 Ես շնչում էի ընկերի շնչով,
 Բայց հիմա՛ ամենքն խո՛րթ են ու օսա՛ր...

Մայրս տեսաւ ինձ շա՛ս սխուր,
 Շա՛ս յուսահաս, մեկուսի.
 Գիրկն առաւ, արտին կպայ,
 Աւ լցւեցի, ու լացի:
 Ա՛խ, մերի՛կ ջան, մեկ նայե՛, տե՛ս,
 Սիրսս խորունկ վերք ունի.
 Չեոհդ մեկ դի՛ր,—ա՛խ, չե, ձեռդ
 Անջնջելի կ՛արնոտի:
 Ա՛խ, մերի՛կ ջան, կուգեմ քեզ,
 Ա՛խ բալադ յոգնա՛ծ է.
 Երկրի ծոցում հանգիտս քեզ,
 Բալադ Անչա՛փ յոգնա՛ծ է...

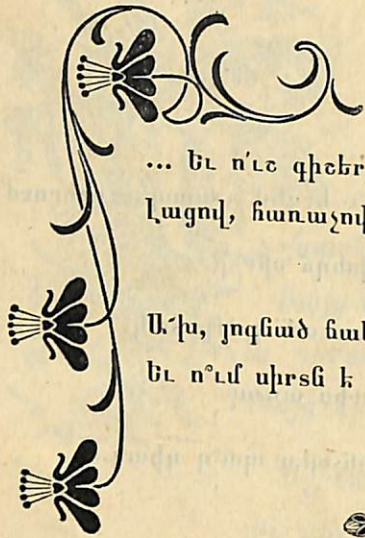

Մի ինչո՛ւ երգեմ.—այսպէս օրերում
 Արնով լի լցուած սիրքս, խեղճ սիրք
 Մարում, հանգչում է ննուած կրճփի տակ.
 Մեծ է սանջանֆս... աչերիս առաջ
 Ողջ կեանքն է ընկած, ինչպէս պա՛ղ դիակ...

Որպէս հառաջ՛ շեռայ, սրտում
 Խոցած արտից կուտական՝
 Կուզեմ քոյեղ մախոր օղում,
 Կորչե՛ր, կորչե՛ր յարիտեան...
 Ես զգում եմ.—սգեղ կեանքի
 Էութիւնը չե՛ սանջանքի.
 Թո՛ղ վիշտ լինէր նա երանի,—
 Կեանքն է զարեշ ու հեշտանքի:
 Կեանքն է ինձոյ՛ աննպատակ.
 Ես քոյիք է արընքաց.—
 Մո՛տ է... չկայ փառքի պատկ,
 Չը կայ ձգտում, չը կայ ընդ...

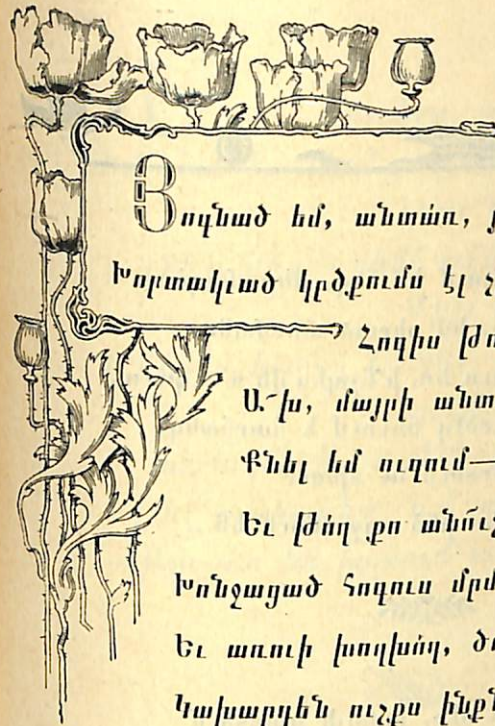
... Եւ ո՛ւր գիշերին մի յոգնած ալիք
 Լացով, հառաչով եկաւ ու բնկաւ
 Գիրկը մայր-եղերի...

Ա՛խ, յոգնած նակասս ո՞վ շոյե ալիսի.
 Եւ ո՞ւմ սիրեն է բաց—այս հեռո՛ւ, օտար,
 Ափում ինձ համար...

Երագիս սեսայ, որ ծովի ափին
 Ես բնկած էի խոր վեճք արհիս.
 Եւ ալիքները մեղմ երգում էին
 Անուր օրօրով ինձ անդորր տալիս:

Երագիս սեսայ, որ բնկերներս
 Ուրախ ու ժպտուն անցան ծովափով.
 Բայց ա՛խ... ոչ մէկը ինձ ձայն չ՛սէց.
 Իսկ ես լուռ էի մահուան խոր վեճով...

Յոգնած եմ, անտան, յոգնած, ուժասպառ,
 Խորտակած կրճքումս էլ չի բռնկում
 Հոգիս թուցնող սէրը բոցավառ...
 Ա՛խ, մայրի անտառ, քո մենիկ գրկում
 Քնել եմ ուզում—անհոգ ու անդորր.
 Եւ թող քո անունը, թողիչ սոսափին
 Խոնջացած հոգուս մրմնջայ օրօր.
 Եւ առուի խողխոյ, ծառերի սոււեր
 Կախարդեն ուշքս ինքնամոռացման
 Չքնանց կրագով... .

— Գիտե՛մ, խաչքո ծա՛ւեր է, հսկայ.
 Ո՞վ մարդ, ընկեր, եղբայր ի՛մ,
 Քեզ մօ՛՛ս, քեզ մօ՛՛ս կուզամ ահա՛.
 Կրծքիս սեղմեմ, արտաւեմ:
 Ես էլ քեզ պէս օր ու գիշեր,
 Անհուն, անյոյս սանջշէլ եմ.
 Տուր ձեռք ինձ, անգին ընկե՛ր,
 — Յառա՛ջ... հասար ժամն արդէն...
 — Յառա՛ջ գնա՛, հպարտ տղա՛,—
 Խաչքո խարխիս կը դառնայ...

Յողևած նայում եմ քեզ, մեյամաղանս,
 Հայրենի ճահին, իմ սիրած մարմանդ.
 Ա՛խ, ի՞նչպես լուռ ես, ի՞նչպես վե՛հ ու լո՛ւռ,
 Ու ի՞նչպես կուրծեդ հեւում է հաւհանդ.
 Եւ եղեգներդ՝ սրտում ու սխուր՝
 Անդուսներիդ հետ ինձ ողջունում եմ...

Եւ համբեքի մեջ, ամայի դառնում
 Մենակ, անընկեր, ընկած եմ մոլոր.
 Չորս կողմից հողմը վերաս է շաչում.
 Եւ հոգիս խոժոռ, եւ միտս խոժոռ.

Սիրսս գրով լի՝ մարդկանց մեջ մտայ,
 Բայց ողջոյնի տեղ կուրի կոչ սի՛ն.
 Կեանքի գոռ կուր՝ կասաղի, դժնեայ,
 Ուր որ ամենքը ամենքի ընդդէմ
 Դառոյն եմ սրում սիրոյ փոխարէն:

Եւ կեանքի կուրից վիրաւոր, յաղբւած
 Ընկած եմ հիմա այս ափում վայրի.
 Շուտով կ'սեանեն աչքերս սառած,
 Բայց նրանց խիղճը երբեք չի խայրել...

Այն վա՛ն աստերդ, որ ջիւջ երկնից
 Իմ արտի խորհում բուրմունք էն ծորում
 Լուռ ասում եմ ինձ.
 — «Տե՛ս մեզ. — մեկն անվերջ, անհուն երկնքում
 Միշտ քափառում եմ.
 Ի՞նչպես կարող է. վեհ, վսեմ ոգին
 Կապրի, շրթայրի
 Իր սրուկների եւ տերերի հետ.
 Ե՛լ եւ քափառի՛ր, ո՛վ ազատ ոգի...»
 — Այսպես եւ խօսում աստերն ինձ հետ...

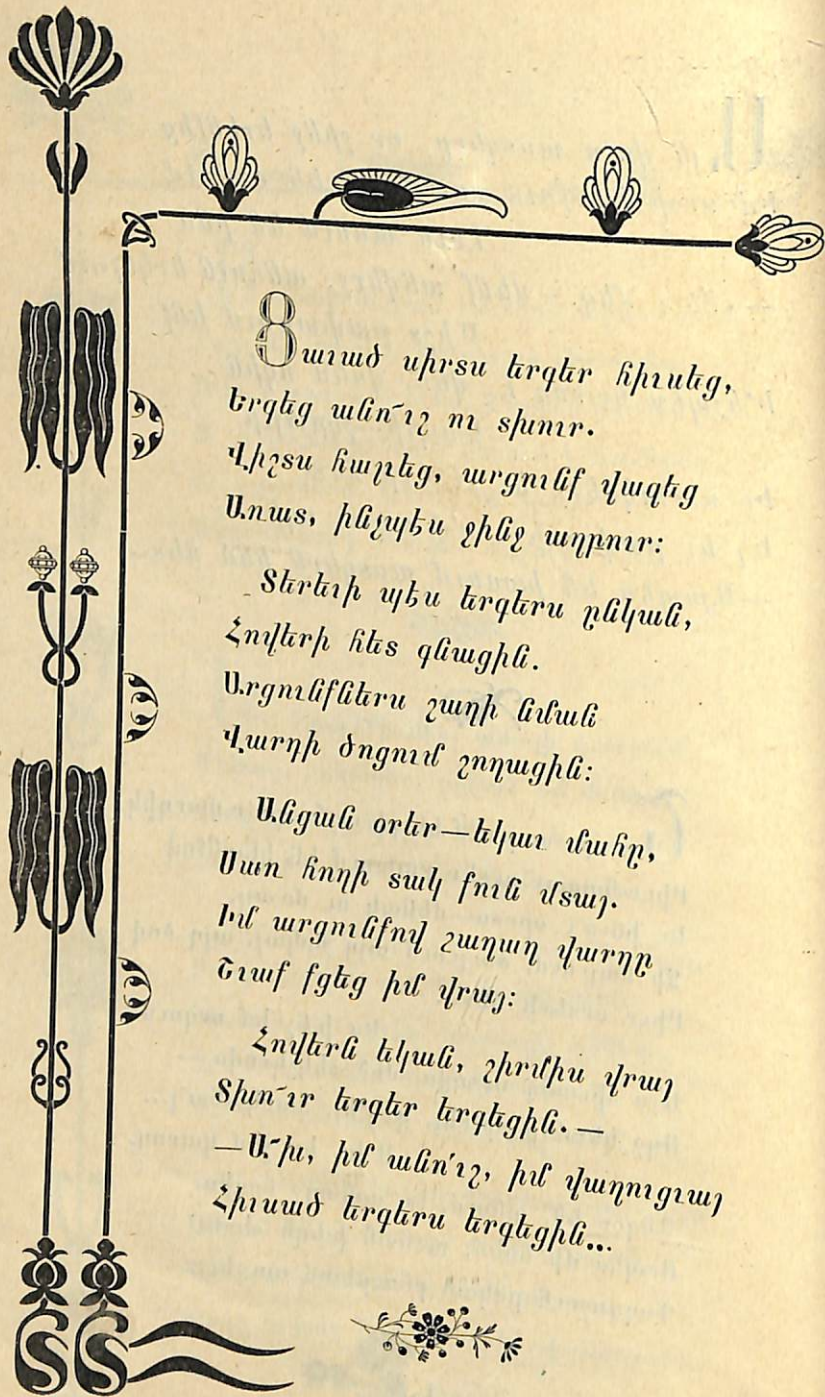

Շուրջս ապրում եմ բիւր-հազար մարդիկ.
 Բիւր-հազար արտեր բախում եմ կեանքով.
 Եւ ինչո՞ւ սիրսս — մենակ ու մռայլ,
 Չի հարւում, ձուլում այդ հսկայ, այդ ծով
 Բիւր արտերի հետ...

Ես ի՞նչ եմ ուզում
 Այս հիւանդ արտովս, մեծ տենչերովս. —
 Ողջ կեանքը տի՛րել, գրկ՛ել, հասկանա՛լ...
 Ա՛խ, ես չեմ կարող.

Անգոր եմ, անուժ, եւ ամբողջ հոգիս,
 Որպես մի նսեմ, աւան խեղճ տերեւ
 Դողդոջուն ընկած բնութեան առջեւ...

Յաւած սիւսու երգեր հիւսեց,
երգեց անո՛ւշ ու ժամուր.

Վիշու հարեց, արցունք վազեց
Առաս, ինչպէս ջիւնը աղբուր:

Տերերի պէս երգերս ընկան,
Հովերի հետ գնացին.

Արցունքներս շաղի նման
Վարդի ծոցում շողացին:

Անցան օրեր—եկար մահը,
Սառ հողի սակ քուն մտայ.
Իմ արցունքով շաղաղ վարդը
Շրտք փցեց իմ վրայ:

Հովերն եկան, շիրմիս վրայ
Տխուր երգեր երգեցին.—

—Ա՛խ, իմ անո՛ւշ, իմ վաղուցւայ
Հիւսած երգերս երգեցին...

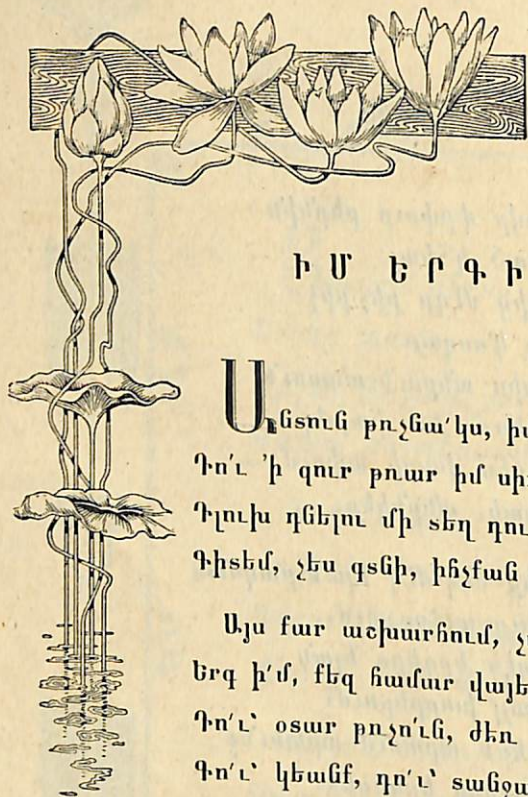

Յողած ծովը փրփուր բերնին
Սփին ընկած կ'հեայ.
Ժու ափերից մէջը քիչ-քիչ
Ծովի վրայ կ'սողայ:
Վերքը սրտիս անբուն-անտուն
Կեանքից հեռու եմ փախեր.
Կուզեմ ապրեմ վայրի ափում,—
Ապրեմ մենակ, անընկեր:

Աստղուներ մէկ-մէկ ելան բազման
Երկնի փերուզ աթոռքում.
Աստղերի պէս երգերս ելան
Հողուս մառլ խորքերում:
Սրտիս լարերն տրտում տրտունջ
Թօշնած կեանքս երգեցին.
Հովը հեաց մունջ ու մրմունջ
Աստղանք վրաս լուս լացին:

Ամպերն ընկան ծովի վրէն
Հազար բերնով ջուր խմին.
Թռաւ որսըն խոշոր ծովէն,
Ծուց, նստաւ թուխ քարփին
—Ես էլ քեզ պէս, մենիկ որոր,
Աչքերս՝ արցունք ու տրտում.
Կ'թափառեմ ոլոր-մոլոր
Կեանքի հեռու ափերում...

Ի Մ Ե Ր Գ Ի Ն:

Սնտուն բռչնա՛կս, իմ խեղն, ժառեր երգ.
Դո՛ւ ՚ի զուր բուար իմ սիրող սրեսս.
Դլուխ դնելու մի սեղ դու երբեք
Գիտեմ, չես գտնի, ինչքան քափառես:
Այս քար աշխարհում, չոր սրտերի մեջ
Երգ ի՛մ, քեզ համար վայել վայր չ՛կայ.
Դո՛ւ՛ օտար բռչո՛ւն, ժեռ քարերի մեջ,
Դո՛ւ՛ կեանք, դո՛ւ՛ սանջանք—տուրջդ անզգայ...

Թո՛ւի՛ր, բռչնա՛կս, գնա՛ ու գտի՛ր
Ազա՛ս, ոտ՛ւրբ սիրոյ մի նորոգ աշխարհ.
Ուր մարդն է հպա՛րս, անկե՛ղծ, անպատիր,—
Եւ երգի՛ր այնտեղ—այդ մարդկանց համար...

III.

Ե Ր Գ Ե Ր Ո Ւ Վ Է Ր Ք Ե Ր:

Ի Մ Բ Լ Բ Ո Ւ Լ Ի Ն

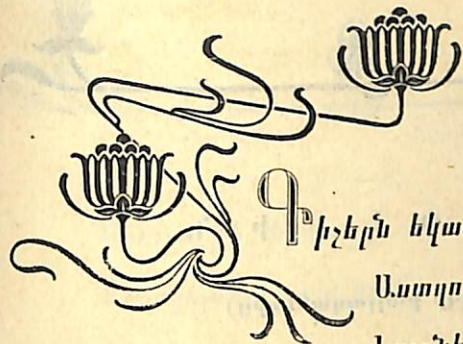
— Բ յրո՛ւր, արի, ասում եմ,
Բ յրո՛ւր, արի՛, ասում եմ,—
Բ յրո՛ւր, հե՛տ խօսում եմ...

Քեզի կասե՛մ՝ վարդ մի սիրե՛՛.

Սիր՛ս կըծակե՛— փո՛ւրջ ունի.

Մոյ՛-մաւնուշակ մե՛նակ սիրե՛՛.—

Նուշ-ֆնֆուշ է, փուշ ջու՛նի...

Բ իչերն եկաւ, զով-հօվն ընկաւ,
Ստոյունը լուսնին ձէն տւին.
Լուսնեակն եկաւ, մով-ծովն ընկաւ,
Հաւքերն ինձի ձէն տւին:

Ես վեր ելայ ոգի առած՝

Զարկի սրտիս լարերին.

Սիրտս խնդաց, կուրծքս թնդաց.—

Ու լարերը կարեցին...

— Մենակ սիրոյ լարը մնաց

Սրտիս անհուն խորքերում.

Ու սուրբ սիրոյ երգը շողաց

Կեանքիս ամեն ծալքերում...

Ի Մ Փ Է Ր Ի Ն

(Շիրակի բաղադրանքից)

Կէս-գիշերին գետի ափին
Ես նստած եմ սիրավառ.

Գեան հոսում է—և հոսանքին
Ես նայում եմ միալար:

—Ո՛վ է խաղաղ մէջ-գիշերին
Քնած գետը վրդովում,
Ալիքները խփում ժայռին,—
Ծերուկ ժայռը լանում:

—Ո՛վ է աստղոտ, զով գիշերին
Լուսնի շողով զարդարում,
Շուշան-կրճրին, սև-մազերին
Գոհար ցօղեր սրսըկում:

—Ո՛վ է շքնաղ բարի լուսին
Ծաղիկները համբուրում.

Մշուշային փրփուրի մէջ

Արշալոյսին ողջունում:

—Նա հեղ գետի լուս փէրին է,
Յնորքներէս սիրելին.

—Նա իմ սրտի գիցուհին է,
Վառ երգերէս նազելին...

Եւ մինչև լոյս գետի ափին
Ես նստած եմ քարայցած,
Գեան հոսում է—և հոսանքին
Ես նայում եմ շարած...

Ս Ի Բ Ո Յ Յ Ո Ւ Շ Ե Ր Ի Ց .

Անուն գիշերներ,
 Անուն գիշերներ,
 Քո՛ւրիկ, քեզ համար,
 Քո սիրով այրւած—
 Ես շա՛ս անցուցի,
 Ես շա՛ս սանջւեցի...

Ծաղիկ էի նորարոյրոջ
 Սարի շանջում, երկնի սակ
 Ինձ դիրքում էր առի խոխոջ,
 Ինձ ողջունում արեգակ:

Գիշերները ասոյ ու յուսնի
 Քնից կհրած ու սպուշ՝
 Ծաղիկս սիրուց երգում էին
 Օրոր անդո՛ւր ու անո՛ւշ...

Գառների հետ յաւադեմին
 Եկար սարը, ջա՛ն աղջիկ,
 Ինձ քաղցիր, դրի անգին
 Կրծքիդ վրայ գեղեցիկ:

Այնտե՛ղ, այնտե՛ղ ես այրեցայ
 Քու արցունքով բիրտեղիկ.—
 Բաղդը ժպտաց քեզ, սերաշեա՛յ,
 Ես յորացայ... ա՛խ, աղջիկ...

Տանջւած սիրս քս առջեւ բացի
 Քննուշ երգերով լացի սուրբ սեռս.
 Յնորք սիրեցի, սուեր սիրեցի—
 Քեզ, իմ սրբունի, քեզ, իմ հրեշտակ,
 Հոգով սիրեցի...

Սիրով ու վեժով բարբախտ սիրս
 Սփռեցի, քոյր ի՛մ, սուրբ ոտներիդ սակ.
 — Ա՛խ, անգին ընկե՛ր, ընկե՛ր նազելի,
 Դուն ինձ չ՛հասկացար ու բողիք մեճակ...

Կո՛ւզես լինիմ վշտի ցօղեր
 Աչերիդ մէջ շող-կայծեմ.
 Լուռ գիշերայ անուշ հովեր,
 Փունջ-ձամերդ փայփայեմ:
 Կո՛ւզես լինիմ վարդ-նազելի
 Կրծքիդ վրայ վառվռեմ,
 Արշալոյսի շողեր սփիլի
 Գե՛մբիդ վրայ փայլիլեմ:
 Կո՛ւզես լինիմ ծառ ու ծաղիկ,
 Քեզ գրկումս նինջ սփռեմ.
 Թալուկ սուեր, թովիշ թռչնիկ,
 Օրոր սուս, օրորեմ:
 Ի՛նչ որ ցանկաս, կո՛ւզես լինիմ,
 Լինիմ երկինք ու երկիր.
 Լինիմ ծով, ժայռ, արև, լուսին.
 Սիրայն, միայն ինձ սիրիր...

ի՛րս իմ, սպասի՛ր, գուցէ արշալոյս
 Ողջունէ երբին, գուցէ մանուշակ
 Շա՛ղ սայ բիւրեղներ, գուցէ մի նոր լոյս
 Հալածէ մութը, գուցէ յաղթանակ
 Տանիս կուի մեզ.—մի յուսահասւի՛ր.
 Ապրի՛ր մինչ կայ կեանք, մինչ նորոգ յոյսի
 Կախարդ հորիզոն... Սիրս ի՛մ վեսակի՛ր,
 Ինչո՞ւ ես հեծում, մի՞քէ ամենի
 Օձն է ճնշում քեզ—անյոյս կասկածը,
 Մաշող ձանձրոյքը... միքէ խորհակէց
 Անհնճին ուժը—սրբազան սերը...
 — Տանջւի՛ր, յուսա՛...

— Պարզկայ գիշեր...

Առողերն երկնքում լուս պսպղում են,
 Լուսնի շողերը դիպել են սարի
 Զիւնոտ կողերին—կողերը ցոլում,
 Պէժին են տալիս:

Յրտաշունչ քամին
 Թևերը փռած փնչում է, թռչում,
 Սառած երկիրը ճարում—ճարճքում,
 Զեան հատիկներով քարափի կուրծքը
 Ծեծում ու ծեծկում...

Անծայր ճանապարհ...
 Առաջ եմ գնում—նր,--ես չըզխտեմ,
 Սառնոյ ու ձմեռ.
 Առաջ եմ գնում անյոյս, անընկեր,
 Քամի ու գիշեր...

— Ա՛խ, եթէ յանկարծ յոյսս շողջողար,—
 Նա ինձ ողջունէր...

Սի՛քե պիտի րոտմին, քոշնին
 Վարդ ու շուշան խնկաբոյր:
 Անդորր լռեն քոյունների
 Վառ մեղեդիներ,
 Ակն—աղբիւր:
 Սի՛քե պիտի, չմնաղ ընկեր,
 Կեանքի ակունջ յոյզերից
 Կուրծիդ հանգի,—չուն դարդարիս
 Սառն ու անկեանք
 Շիրմի սա՛կ...

Սի՛քե պիտի փոշի դառնան
 Այդ աչերդ կենսափառ,
 Ուր շողում են յոյս ու սեւեռ—
 Սիրոյ աստղեր
 Ինձ համար:

Սի՛քե պիտի վառ ժպիտդ
 Եւ արցունքիդ ծիածան
 Ինչպէս երազ, անդարձ մարիկ
 Խոնար հողում
 Յարիստան:

Օ, ի՛նչ,—մի՛քէ. մի՛քէ, հոգեա՛կ,
 Պիտի անհետ մոռացիս,
 Զիւնի շերտեր վերայ դիզիկն,
 Փոշիդ սանի
 Յորս քամին...

Հոգի կուտան, հոգի տնային,
 Իմ նազեղի աշագեղ.—
 Սիրսս—գիշեր, սերդդ—վառ ա՛ստդ.
 Թո՛ղ շողշողայ նա այնտե՛ղ.
 Սիրսս—սեր արս, սերդ—աշ-վարդ,
 Ա՛խ, քո՛ղ ծաղկի նա այնտեղ...

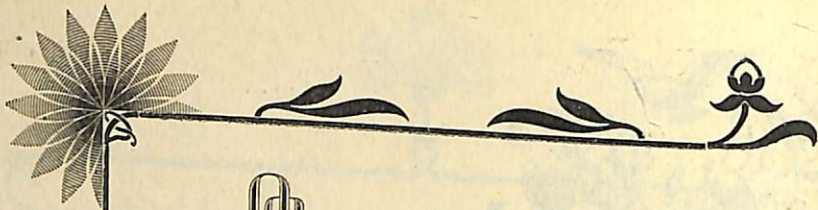

Սարի հովի պես ամպերու փեռով
 Արծրի բեկն զարնեմ ու երթա՛մ.
 Զինչ աղբուրի պես դալուկ անտառով
 Զոր սերեւները գրկեմ ու երթա՛մ...
 Ա՛խ, կեանքս բռնաւ, ու նհարհներս
 Գնացին առան հաւեքու նման,
 Գուն ել ծաղրեցիր վառ արցունքներս,—
 Սիրու երազս ողբամ ու երթամ...
 Վարդի ու զարնան անուշիկ երգեր
 Կեանքի արեւին զլզլա՛ն, կուգա՛ն...
 Է՛հ, բաւական է... Ես վազեմ հանդեր,
 «Մնամ բարեւս» մամնջա՛մ, երթամ...

աղանի աղջիկ, Շուշան— Շուշիկ,
 Տես մութն ընկաւ, հովն ընկաւ.
 Յոլցողալով աստղերն ելան,
 Քունն աչքերից ցած իջաւ:
 Ծիւ—ծիւ հաւքերն կտուց՝ կացի
 Ծաղկունքի մէջ բուն մտան.
 Երկնուց փերին՝—Լուսնեակն ելաւ,
 Քունն աչքերիս ցած իջաւ:
 Սիրուն եղինիկ, թող գիրկ գրկի,
 Հաւքերու պէս բուն մանենք.
 Վառ աստղերուն լուս նայելով
 Ստաղբուր մէջ բուն մանենք...
 Ա՛խ, զով սարում եարի գրկում
 Լռիկ բունն ի՛նչ անուշ է.
 Հովը օրօր կը շշշայ,
 Ստուն երգեր կը շշշայ,
 Սերը երազ կը հիւսէ.
 Նաղիկ, ծաղիկ, նուշիկ—Շուշիկ,
 Երնէկ մեղի... թուխ ծամերգ՝
 Ծփծփալով հովն է տանում,
 Տանում, բերում, աչքս ծածկում,
 Անուշ—անուշ բուրում...

Թ է իմ բախտը աստղիկ լինէր
 Աստղերի մէջ խոր երկնի.—
 Կը թռնէի ամպերից վեր,
 Որ նրան տէր գառնայի:
 Ու երնէկ չէր, որ իմ բախտը
 Մարջան լինէր ծովերի,—
 Կը սուզէի էն մութ խորքը,
 Որ նրան տէր գառնայի:
 Բայց իմ բախտը դուն ես, սիրունս,
 Քու ժէռ սիրտը անզգայ.
 Որ օձ ունի իր ձերպերում,
 Գալար կեանքիս թոյն կուտայ...
 — «Մէրիկ, մէրիկ, մէկ նայէ, տես,—
 Արևն ինչքան տխուր է.
 Լոյս չի տալիս, ջերմ չի տալիս,
 Ի՞նչքան հանգեր—գեղներ է.
 Տես, սար ու ձոր լուռ, սիււոր,
 Անտառն, առուն սուզ կ'անեն.
 Գարուն օրով, վախ, ինչ ցաւով
 Երկինք, երկիր մեռեր են...»
 — «Ա՛խ, թառամս, երկինք—երկիր
 Գարնան գրկում նոր ծաղկան.
 Վառ արևն էլ տես ինչ կարմիր,—
 Հէջ ցաւ չունին, բալայ ջան...
 Հի՛ն վախ... մենակ սիրտդ է մեռեր,
 Ու սրտիդ մէջ ամէն բան,
 Սիրոյ ցաւով սիրտդ է մեռեր,
 Գալար կեանքդ, բալայ ջան...»

րազ սեսայ՝—Չեր քան առաջ
 Զուլայ աղբիւր կ'բղխեր.
 Չենը մեղմիկ, քաղցրակարկաչ
 Զորս դին ծուփ—ծուփ ծաղկունք եր:
 Ես էլ ծարաւ, պապաք էի,
 Ասի՛ մի կուօճ ջուր խմեմ.
 Վրայ պրծայ, մէկ էլ սեսայ
 Յամբաւ աղբուրն, քար դառաւ:
 Բնից զարբնայ,—սիրս եր սրտում,
 Ա՛խ, ես շա՛տ վաճ երազ է.—
 Ծարաւն՝ ես եմ, աղբուրը՝ դուն.
 Սերդ ինձ համար ցամփեր է:

Մ ի՛ խոսակար ծագեղ ևորէն
 Վառ արշաղոյս իմ արտում.—
 Անապատում վաղուցունէն
 Մոռ մտնալոյսի է սիրում:
 Արշաղոյսի շողն ու ցօղեր
 Մանուշակիկն եւ կարօտ,
 Իսկ խաւարի մոռող ֆօղեր
 Կրծքին դասարկ ու ցոռ:
 — Սիրս արդէն մոռցած շիրիւ,
 Արդէն դասարկ օրօտն.—
 Խարխափում եմ, քո՛ղ ընկե՛ր իմ,
 Այսպէս հասկիւմ գերեզման...»

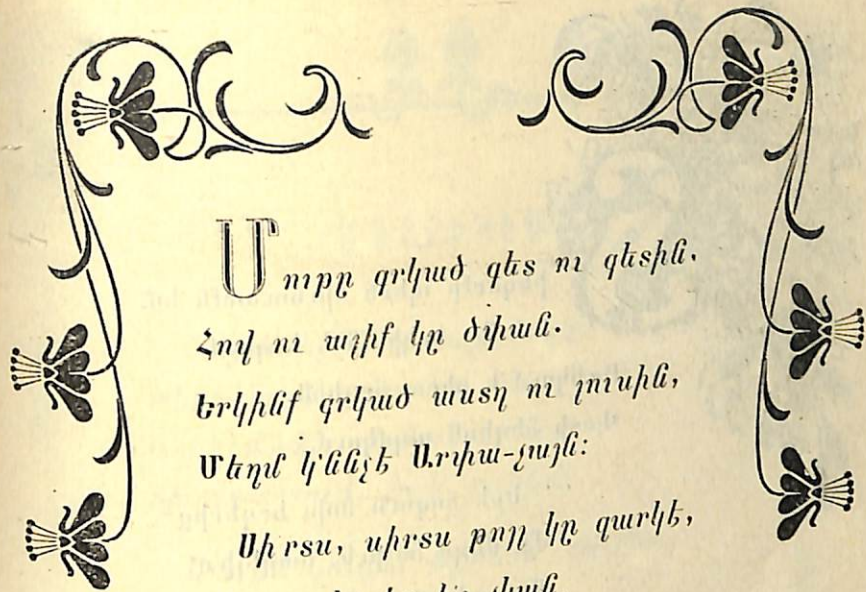

Շուշան աղջիկ, քու գերին եմ,
 Կաշու կապրած անշրթայ.
 Սիրսս վառուա սիրուդ բոցեկ
 Պապակ-ծարաւ երեցայ.
 Քու կարօտով սիրսս շիփ— շիփ
 Ես հաշու մաշ, քեզ դառայ.
 Օրեր անցան— արիփ անցան՝
 Շուփդ եղայ, ման եկայ...
 Էս քարի պէս ժէռ է հոգիդ,
 —Ա՛խ, նո՛ւշիկ ջան, ա՛խ, անգուր...

Ես ունէի մի նաան ծառ,
 Ծաղկած արալ նոններով.
 Բայց անի, սոթը հուր— բոցավառ
 Խարկեց ծառս նոններով:
 Ես ունէի թուխ ժայռի տակ
 Մարուր աղբիւր մեղրահոտ,
 Բայց արեը՝ բարկ ու կրակ
 Չորցուց աղբուրս անի ափսոս...
 Լիբը սիրով, վառ յոյսերով
 Սիրտ ունէի անարատ,
 Բայց, Շուշան ջան, քու սուտ սիրով
 Սիրտս դարձրիք անապատ...

Մորը գրկած գեռ ու գեփն.
 Հով ու աշիփ կը ծփան.
 Երկինք գրկած աստղ ու լուսին,
 Մեղը կ'եննչէ Արփա-չայն:
 Սիրսս, սիրսս քոյ կը զարկէ,
 Սէր ու երգեր էլ չկան.
 Նոր էր ծղեր,— արեւ սիրեց,
 Արեւ-աչեր էլ, չկան:

Վառ աստղերը երկնուց ընկան,
 Վարդ ու շուշան քառամեց.
 Ա՛խ, իմ կեանքս, անո՛ւշ կեանքս
 Կտն՛ր— կտն՛ր փշուց...
 Հովն ու աշիփ կուգան կ'երթան,
 Ցաւած սիրսս կ'չոյեկ.
 Ու իմ սիրտս մրմունջներէն
 Տխուր երգեր կ'հիշեսն...

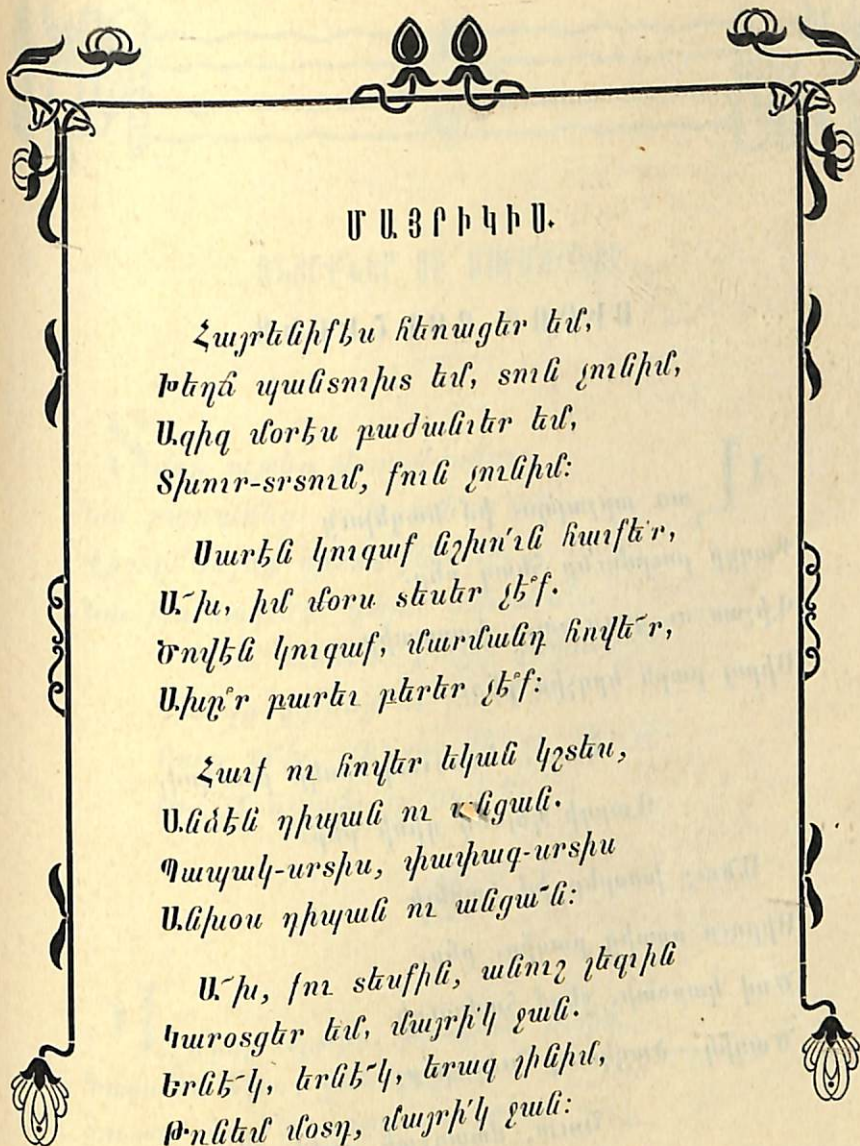
Իեզերֆի պերն հիւսուածն եմ,
Իմ մեջ երկինն է երգում,
Բռնկում է սիրոյ հրդեհն,
Վճօի հեղեղն աղմկում...:

Երէ հոգուս նոյս երգերից
Մի մեղմ հնչիւն, նազելի'ս,
Քու ալանջը միայն շոյէ,—
Հիացնե՞րով կ'դիւրբիս:

Երէ սիրուս վառ հրդեհից
Մի նսեմ կայծ, սեւաչեա'յ,
Լուռ արտումդ միայն շողայ,—
Բուռն յոյզերով կա'յրբիս:

Երէ վճօս ջերմ հեղեղից
Մի ջինջ կաթիլ, սիրելիս,
Զննաղ կրճֆիդ միայն ծորէ,—
Սեւ վճօսերով կ'լցւիս.

Տիեզերֆի պերն հիւսուածն եմ,
Իմ մեջ երկինն է երգում,
Բռնկում է սիրոյ հրդեհն.
Վճօի հեղեղն աղմկում:

Մ Ա Յ Ր Ի Կ Ի Ս.

Հայրենիքս հենացեր եմ,
Խեղճ պսնսոյիս եմ, սուն յունիմ,
Ազիզ մօրէս բաժանուեր եմ,
Տխուր-սրտում, քուն յունիմ:

Սարէն կուգաք նշխո'ւն հաւիտ',
Ա՛խ, իմ մօրս սեւեր յե'ք.
Ծովէն կուգաք, մարմանդ հովիտ',
Ախը'ր բարեւ բերեր յե'ք:

Հաւք ու հովիտ եկան կշտեւ,
Անձէն դիպան ու ռկցան.
Պապակ-արսիս, փափազ-արսիս
Անխօս դիպան ու անցա'ն:

Ա՛խ, ին սեւֆիկ, անուշ լեզուիկ
Կարօցեր եմ, մայրի'կ ջան.
Երնէ'կ, երնէ'կ, երազ լինիմ,
Թոնեմ մօսդ, մայրի'կ ջան:

Երբ քունդ գայ, լուռ գիշերով,
Հոգիդ գրկեմ, համբոյր սամ.
Մրտիդ կպնեմ վառ կարօսով
Լա'ւ ու խնդա'ւ մայրի'կ ջան...

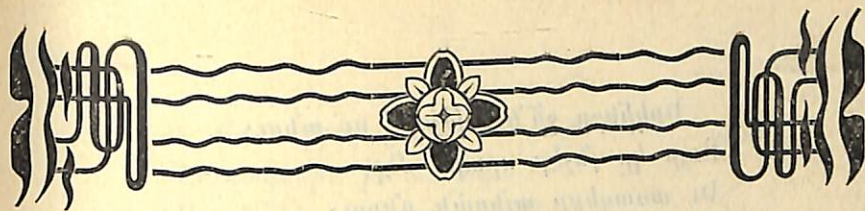
Ս Ի Ր Ո Յ Յ Ո Ւ Շ Ե Ր Ի Յ

Վառ արշարյաց, իմ նազելուց
Քաղցր բուրմունք հետոք բեր.
Վիշտու ու ցաւո շուտ փարատիր,
Սիրոյ բարե երգչիս բեր:

— Եռտ, մատուակ, ոսկի բաժկով,
Վարդի գոյնով գինի բեր:

Անուշ խօսքեր իմ նազելի
Սիրուս սրտից քաղիր, բեր.
Ծով կարօտի, ջերմ համբուրի
Ծաղիկ—ծաղիունք նէր բեր:

— Եռտ, մատուակ, ոսկի բաժկով,
Նսան փայլով գինի բեր...

Յ Ն Ո Ր Ք Ն Ե Ր Ո Ւ Մ Ո Ր Մ Ո Ք Ն Ե Ր

Տօրը այրեց փարդն-անուշ,
Նս բառամեց, ա՛խ ափսո՛ս.
Վիշտը ճնշեց սիրսս ֆեֆո՛ւշ,
Նս խորսակեց, փախ, ափսո՛ս...
Ահա՛ անձրեւ քովիչ գեփիտ,
Վարդը փրքեց ու բուրեց.
Բայց ա՛խ, սիրսս, սիրսս փսո՛ւշ
Երբե՛ք ուրախ չը քսիսեց.

Վարդը՝ սրտին, արտուան՝ ուսին՝
Քարունն եկաւ, ջան գարուն.
Տուգտը՝ ծոցին, ապտղը՝ ճակտին,
Քարունն եկաւ, ջան գարուն...
Արտուան անուշ սէր կը երգէ,
Սիրտս ը՛ւտ է, քանց ձմեռ.
Էս լինչ կարմիր վառ արև՛ է,
Սիրտս մսւթն է, քանց գիշեր...

Երկինքը ջինջ, թարմ ու անուշ
Քոյր կը շնչէր սրտիս մէջ.
Եւ աստղերը այնքան քնքուշ
Երգ կ'առէին սրտիս մէջ:

Քայց անի, հիմայ երկինք դարձեր
Նման մռայլ քարայրին.
Աստղերն ամեն համր ու հանգեր,—
Սիրտը, սիրտս — լուռ շիրիմ...

Էս օր ձեր տուն կեր ու խում կայ,
Գուն կը բուրես վարդի պէս.
Զորս բոլորդ հարուստ տղայ,
Գուն կը փայլես աստղի պէս:

Ձեր տան առաջ ձիւն ու գիշեր,
Ա՛խ, ես կայներ կը դողամ.
Գուն դահճի պէս ան ես հագեր,
Ալըդ շոգըն է իմ արնան...

Գնւ ջինջ և հեղ մի թիթեռ ես,
Եւ նսրբ, և սնրբ թեքերով.
Սիրտդ վճիտ՝ թրվում ես
Գէշ, գարշ մարդկանց վրայով.—

Գու, որ մարուր մի թիթեռ ես,
Ա՛խ, մեր կեանքի ճահճի մէջ,
Պիտի ընկնես, պիտի նեխուես
Գէշ, գարշ, մարդկանց մահճի մէջ...

Վառ արեւի շոգըը խաղաց
Լուսադէմին իմ ճակտին,
Ա.գունիկն էլ թռաւ, եկաւ,
Նստաւ բանդիս լուսանցքին:

Ա՛խ, շատ սրտանց կարօտցեր եմ
Ա.գունիկիս, արևիս,
Ե՞րբ պիտ ոտներն ընկնեմ, գրկեմ
Ա.գունիկիս, արևիս ..

Ա՛խ, ես կուզեմ սիրտս թաղեմ
Ծովի մռայլ, մութ խորքում.
Գեղնից հեռու վիշտս պահեմ
Գաղտնի տեղում, շատ թաքուն...

Թնդ միայն ծովը վիշտս իմանայ.
Օ՛, նա շատ մեծ սիրտ ունի.
Սրտանց կուլայ սիրուս վրայ,
Հոգու խորքից կը յուզի...

— Մէրիկ, էդ ի՞նչ ալ-կրակ է,
— «Քալաս, վերքիդ գեղ կ'իպեմ.
— Ա՛խ, մէրիկ ջան, վերքը սիրտս է,
Գեղ ու դարմանդ ի՞նչ անեմ...

Մէրիկ, վերքս հին ու խորն է,
Լաւի դարձի յոյս չը կայ.
Մի քրքրիք սիրտս, գուր է,
Խոր-խոցերուս ճար չը կայ...

Շառաշերտի մի վառ աստղիկ
Երկրի կրճրին վայր ընկաւ.
Բայց երկիրը մնաց լսիկ,
Ստոյն էլ լռեց ու հանգաւ:

Իմ վառ սէրս բոցով-երզով
Սրտէս սուրաց, սիրտդ ընկաւ.
Սիրտդ էլ մնաց մունջ-անվրդով,
Բայց անխ... սէրս չը հանգաւ...

Քեզ չ'տեսնել՝ ուխտեր էի,
Բայց անխ, էլի հանդիպայ.
— Քուրիկ, վերքս լաւ է հիմի,
Մի սև սպի տեղը կայ:

Էն սև սպին մութ ամպի պէս
Սեցուց գեմը արևի.
Ու ման կուգամ սև շուքի պէս
Սարե՛ր, ձորե՛ր ամայի...

Դալար կեանքիս վաղուց մուցած
Երգը յանկարծ լռեցի.
Յուզեց, լցեց սիրտս թօշնած,
Սիրտս շիրիմ վշտերի.

Եւ ուզեցայ ծովափն ելնեմ,
Հեռու, հեռու մարդկանցից.
Մենակ ընկնեմ վայրի ամիին
Ու լամ անյոյս, թախծալից...

Հազար ու մէկ ցաւ եմ բաշեր.
Քաշը ծանր էր աշխարհէն.
Իմ տեղս որ, սար-քար լինէր,
Կը ճեղքւէր մէջ տեղէն:

Հազար ու մէկ էն ցաւերէն
Մէկ ցաւ մնաց սրտիս մէջ.
— Ա՛խ, էն սիրուն, սև աշերի
Զուլում ցաւն է սրտիս մէջ...

Ծովի ծոցից մի վայրի բազ
Թռաւ, նստաւ ժէռ քարփին.
Երգեց հպարտ, երգեց ազատ,
Լուռ օրօրեց իմ հոգին...

Երնէկ, ես էլ քեզ պէս, անխ բազ,
Լինեմ վայրի ու անսէր,
Երգեմ ազատ, սիրտս՝ սզատ,
Թռնեմ հեռու, լուռ վայրեր...

Պաղ-պաղ փշեց աշնան բամբին.
Ուռի, լորի գոգ առան,
Տերևները չոր ու դեղին
Տխուր խրջան, վար ընկան:

Մենակ սհակն ծառի ճեղքին
Լուռ ծլարաւ սև հագած.
Ա՛խ, մէկ էլ ես ձեռքս ծոցիս՝
Աչքս ձեր դրոշմ մնաց.

Լիբը սրտով ես սիրեցի
Լուս ու խորունկ ծնվ-աշեր.
Վշտով ցողած, արցունքով լի,
Սև ու սիրուն, հեղ աշեր...

Ա՛խ, աշերը սէր խոստացան,—
Սիրտս ցոլաց աստղի պէս,
Վա՛խ, աշերը ինձ մոռացան,—
Սիրտս մարաւ աստղի պէս...

Թէ մարդ, թէ հաւր ընկեր ունի.
Ես համ անտուն չոր գլուխ եմ,
Համ էլ սիրտս մեծ ցաւ ունի.—
Մեծ էս սարէն, մեծ էս ձորէն:

Գուն էլ կըսես—«կորի, գնա».
Ա՛խ, սըր չըբիմ, սում քովն երթամ...
Ախր էս ցաւը քեզնէն առայ,
Գեղի համար սում քովն երթամ...

Ցնւրտ է օրը—բնւր ու խաւար.
Քամին շաշում, շառաշում.
Ա՛խ, իմ սիրտս՝ խեղճ վշտահար,
Տխուր, մրմնւնջ, լուս ու մունջ:

Լուեց քամին. շաղով, շաղվով
Շողաց արև, փայլեց օր,—
Իսկ դուն կըրր պիտ ժպտաս անամպ,
Իմ խղճուկ սիրտ վիրաւոր...

Գուն՝ նշխուն նուս կանանչ թփով,—
Ես քու թուփն եմ, նազելիս,
Գուն՝ կարմիր վարդ զառ տերևով,
Ես տերեզ եմ սիրելիս...

Ա՛խ, վախնամ թէ աշունը գայ,
Քեզի քաղեն, Շուշիկ ջան,
Ես թուփ—տերև մնամ չորնամ.
Խեղճ ու մենակ, հնգի ջան...

Երնէկ, ես էլ, ալ—թիթեռներ,
Ձեզ պէս թռնեմ վա՛ր ու վե՛ր,
Ջրնազ ծաղկից՝ ծաղիկ, ցողուն,
Ոսկի—ցոլքից՝ աստղ—ցողում:

Սիրտս բանամ գէմ գով-ծովուն,
Վիշտս տանի հովը ծովուն.
— Ձեզ պէս երգեմ կեանքի երգը,
Սիրեմ ինձ ու իմ կեանքը...

Ա՛խ, ընկեր իմ, ինչեօ փնտրում
Իմ ցաւազար խեղճ սրտում.—
Սիրոյ գարուն, ոսկի անուրջ,
Թէ ճոխ երգեր, ծաղկանց փունջ:

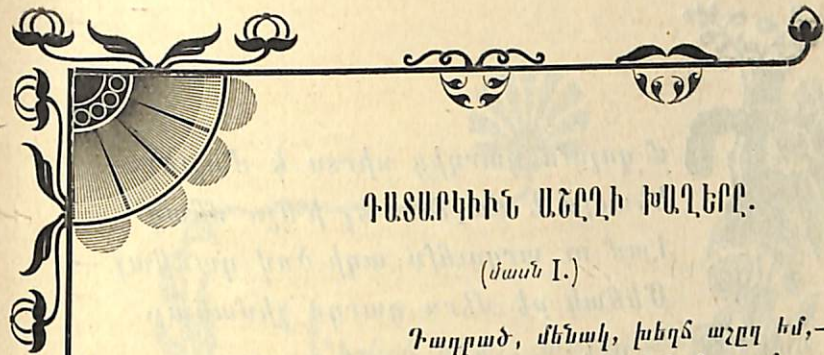
Է՛հ, հանգիստ թող հիւանդ սիրտս,
Ուր որ միայն պիտ՝ գտնես
Ցնկած ցնորքս ու մորմօքս
Ու սառն աճիւնն յոյսերիս...

Այս ուսու տակ մենք երգեցինք
Սիրոյ չքնաղ երգերից.
Մենք երգեցինք ու շնչեցինք
Բուրմունք, ժպիտ ու թախիծ:
Այս ուսու տակ, ընկեր անգին,
Գուն ինձ սիրել խոստացար.
Անցան աարիք,—չորցաւ ուսին.
Ու գուն էլ ինձ մոռացար...

Սև աչերէն շատ վախեցիր, —
Էն մութ, անծէր գիշեր է.
Մութն ան է, շարքեր շատ կան, —
Սև աչերը մի սիրէ:
Տես իմ սիրտս. — արուն-ծով է,
Էս շարքերը դարկեցին.
Էն օրանեն դատար չունիմ, —
Սև աչքերը մի սիրէ...

Այս, մարալը ազրիւրի մէջ
Եզնիկի շուքն է տեսեր. —
Ու ման կուգայ էն եզնիկին
Մուրիկ-մուրիկ, գօր-գիշեր...
Այս, եզնիկն էլ երազի մէջ
Մարալի ձէնն է առեր. —
Ու ման կուգայ էն մարալին
Մուրիկ-մուրիկ, գօր-գիշեր...

ԴՍՏՈՐԿԻԻՆ ԱՇԸՂԻ ԽԱՂԵՐԸ.

(մասն I.)

Դաղրած, մենակ, խեղճ աշըղ եմ,—
Բլբուլ եմ վարդըս ման կուգամ.
Հազար տեղից վիրաւոր եմ,
Դիտէք թէ սղջ ման կուգամ...

— Ինչի՞ս է պէտք սազն ու շիկն,
Բիւր շարերով սիրս ունիմ.
Անսիրս փէտ եմ սազն ու շիկն,
Արևն's, բոցն's սիրս ունիմ:

— Է՛յ ջան, հա ջան, իմ արտի մէջ
Արար-աշխարհի տեղ ունի.
Յօղն ու սոսուն, շողն ու կայծակն,
Սերն է՛ր, սուրն է՛ր ցոյց ունի:

— Է՛յ ջան, հա ջան, — իմ արտի մէջ
Վարդն է՛ր, աստղն է՛ր փեղք ունի.
Ու մով ծովեր, խորունկ այեր,
Ծիածանն է՛ր ծայր ունի:

Ես սիրս ունիմ ֆարայրի պես՝
Անչափ, անծէր — սակ չկայ.
Ս.մեկն մի շունչ ձեկն ու ծպտուն
Մրշիս խորհում ձեկն կուսայ...

մ գոյում դարդից սիրսս է մաշեր.—
 Կեանքս է մաշեր, էշ ի՞նչս մնաց.
 Լամ ու արցունքս աղի-ծով դառնայ.—
 Մեռակ թէ մերս դարդս չիմանայ:

Ա՛խ, գոռիսս առնեմ, ընկնեմ սարերը,
 Զարնեմ ֆարե-ֆար, զարնեմ ֆարե-ֆար.
 Թող սիրսս գիշու փայ-բաժին դառնայ,
 Մեռակ թէ մերս մահս չիմանայ...

Ուրեք սիրուն կին կ'սեսնեմ, կ'նորանան դարդերս.
 Ու երբ անուռ երգ կը լսեմ, կ'խորանան դարդերս.
 Սահման չունին, դարման չունին,—չեն վերջանում, չեն անցնում,
 Ա՛խ՝ մահւան պէս, ա՛խ, մահւան պէս, ա՛խ իմ դարդե՛րս, դարդե՛րս...

Զառ յոյսերով, անմահ սիրով ես քեզ խորունկ սիրեցի.
 Ասող ու երկինք—մասաղ սիրսս ոսկերիդ քակ փռեցի.
 Սեր չ'սիր, ու աշխարհէն սիրսս կտրաւ, Շուշան ջա՛ն,
 Ա՛խ, զմեռութս է ա՛խ զմեռութս է իմ յոյսե՛րս, յոյսե՛րս...

Կարօս կեցայ կնոջ սիրուն—արի ոսկի արեւին,
 Պապակ կեցայ մուր սարերին, բաշը փրփուր նծոյզին.
 Կեանքս անցաւ թեւերը բափ, սիմը պակաս սագի պէս,
 Ա՛խ, ծովէն խոր, սարէն՝ ծանր իմ դարդե՛րս, դարդե՛րս...

Գիշերն եկաւ, աստղունքն ելան,
 Լուսնեակն անուշ ցոյցրաց,
 Ծաղկունքն ամեն ին՛ր ֆուն մսան՝
 Աւայի ցողով, լուսնի շողով
 Հարհաւնդ-մարմանդ ֆուն մսան:
 — Դուք էլ ֆնեք, ոսկի աստղունք,
 Վարդ ու բլբլն՛ը, գիրկ գրկի.
 Ծովե՛ր, ֆնեք, հովե՛ր ֆնեք.
 Անո՛ւշ-անո՛ւշ ֆուն եղե՛ք:
 — Իմ սար—դարդե՛ր, ա՛խ, ծով-ցաւե՛ր,
 Դուք էլ մո՛ւշ-մո՛ւշ ֆուն եղե՛ք:

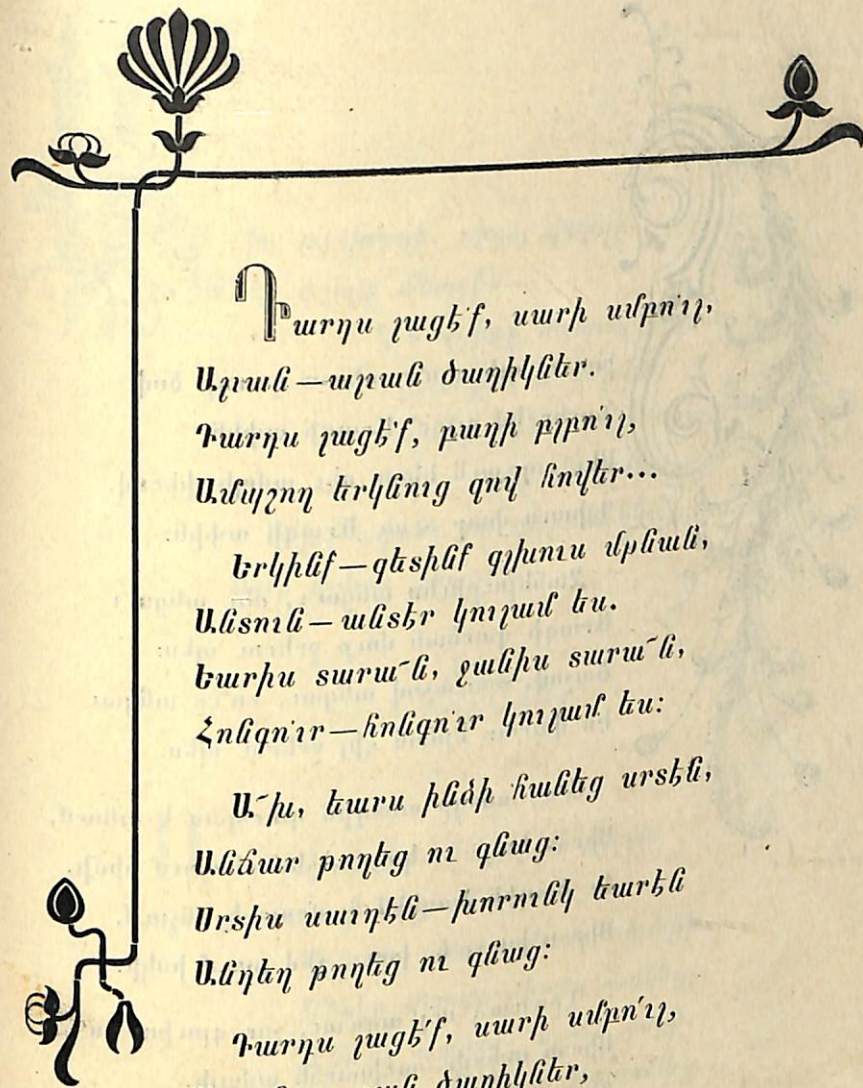
Է՛յ կանանչ ախպէր*), դուն բարո՛վ եկար,
Դուն բարով եկար, իմ կանանչ ախպէ՛ր:

Մով մանուշակով ծաղկուն սարերէն
Արտուսն ու արօր ինձի ձէն սիւն.
Ու գարնան անո՛ւտ արեւն ոսկեղէն
Ինձի ձէն սիւն սար ու ձոր ելնեմ:
Երանի՛կ ձեզի, սարե՛ր ու ձորե՛ր
Նշխուն հագե՛ր եք գարնան զուֆերով.
Ա՛խ, սիրսս մեռաւ ծով դարդերու մեջ,
Դարնան զուգերին մնաց կարօսով:
Ա՛խ, սարե՛ր, ձորե՛ր, դուք առաջւանն եք,
Բլբո՛ւլ ու քաղե՛ր, դո՛ւք առաջւանն եք.
Է՛յս, մենակ ես եմ փոխւեր ու չորցեր,
Բբլո՛ւլ ու վարդե՛ր, դո՛ւք առաջւանն եք:
Է՛յս, ես եմ փոխւեր ու աշխարհի մեջ
Ղարիբ ու հիւանդ համբորդ եմ դառեր.
Ճամբէս մոյրեր, կերքամ փշի մեջ,—
Սարե՛ր ու ձորե՛ր, դուք առաջւանն է՛ք...
Կ՛երքամ փշի մեջ, գերեզման կ՛երքամ,
Աշխարհից կարօս ու սիրուց կարօս.
Ա՛խ, սանեմ սիրսս, դնեմ գերեզման՝
Աշխարհից կարօս ու սիրուց կարօս
Ազիզ մեռելս սանեմ հողին սամ...

Է՛յ, կանանչ ախպէ՛ր, կուգաս գալ սարի,
Ու գերեզմանս մամռով կը զուֆես,
Իմ կանանչ ախպէ՛ր, գալդ միշտ բարի,
Խեղն գերեզմանս մսֆէս չը փցես...

*) Մեր ժողովուրդը դարձան զալը, բարով եկար, կանանչ ախպէր՝
ասելով է ողջունում:

Դարդս լացե՛ք, սարի սմբո՛ւլ,
Աշւան — աշւան ծաղիկներ.
Դարդս լացե՛ք, բաղի բլբո՛ւլ,
Ամպշող երկնուց զով հովեր...

Երկիւնք — գետիւնք գլխուս մընան,
Անճուն — անճեր կուրամ ես.
Եարիս սարա՛ն, ջանիս սարա՛ն,
Հոնգո՛ւր — հոնգո՛ւր կուրամ ես:

Ա՛խ, եարս ինձի հանկեց արեւն,
Անճար քողեց ու զնաց:
Մրսիս սարդէն — խորունկ եարեւն
Անդեղ քողեց ու զնաց:

Դարդս լացե՛ք, սարի սմբո՛ւլ,
Աշւան — աշւան ծաղիկներ,
Դարսս լացե՛ք, բաղի բլբո՛ւլ,
Ամպշող երկնուց զով հովե՛ր...

Սո՛ւր, գլխակո՛ր, սիրսս դարդի ծով՝
Նստե եմ շար՝ Արագի ափին,
Սեւ ագռաւն եկաւ սեւ ամպի փեռով,
Գլխուս փաք սլաւ Արագի ափին:

Ջահելութիւնս անցա՛ւ, սեւ անցա՛ւ
Արագի գարնան մութ ջրերու պես:
Շաչով, շառաչով անցաւ, շո՛ւտ անցաւ
Էս վարար ելման զիլ ջրերու պես:

Ա՛ն, ասղը ասղին դարպաս է անում,
Սիրսս կո՛յր է, կո՛յր,—չեմ տեսնում հիմի.
Ու ծաղիկ ծաղկին համբոյր է շնչում,
Սիրսս խո՛ւլ է, խուլ, չեմ լսում իսկի:

Ղրռա՛, ա՛յ ագռաւ, չոր գլուխս լա՛ց.
Սիրսս ամայի—աշխարհն ամայի.
Տե՛ս, աչերս լցեր ու ամպ են դարձեր,
Բայց լա՛լ, սրտանց լա՛լ չեմ կարող իսկի...

Սխ, ալ-վարդի, սիրոյ վարդի
Չնր փշերը մնացին...

Է՛ն փշերը մատաղ սիրտս
Քրքրեցին ու կերան.
Կարմիր-կանանչ իմ օրերը
Սիրոյ սզով սեպցան...

Ա՛խ, ափսոս իմ գարուն-կեանքիս
Սնր փշերը մնացին...

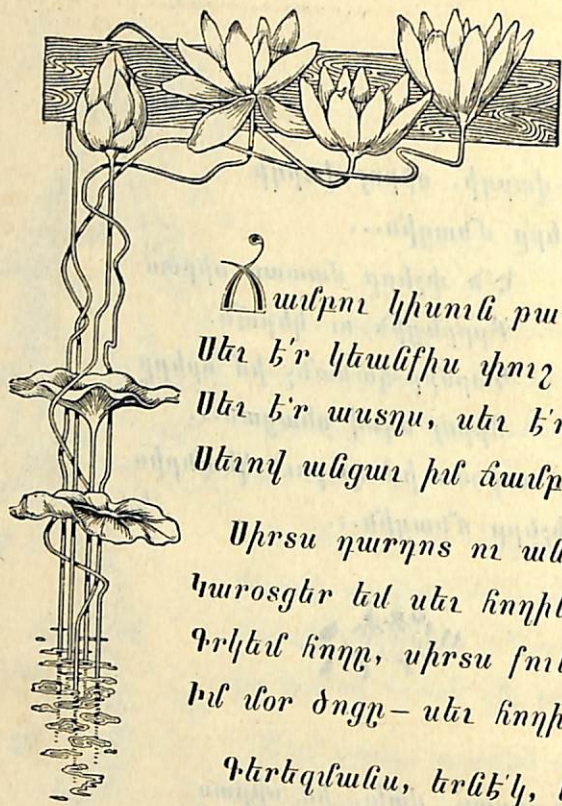

Սխ, իմ սիրտս, վախ, իմ սիրտս
Օրուց-մանկուց հալաւ-մաշաւ...

Աշխարհ մտայ, վարդ սիրեցի,
Անտէր վարդը սիրտս ծակեց.
Մենակ ապրայ, արուն լացի,
Ատոյս էլ երկնում թառամեց...

—Ծով, սիրտդ բաց,—բաց խորն ու լայն,
Շատ դատրած եմ, ծոցդ կուգամ...

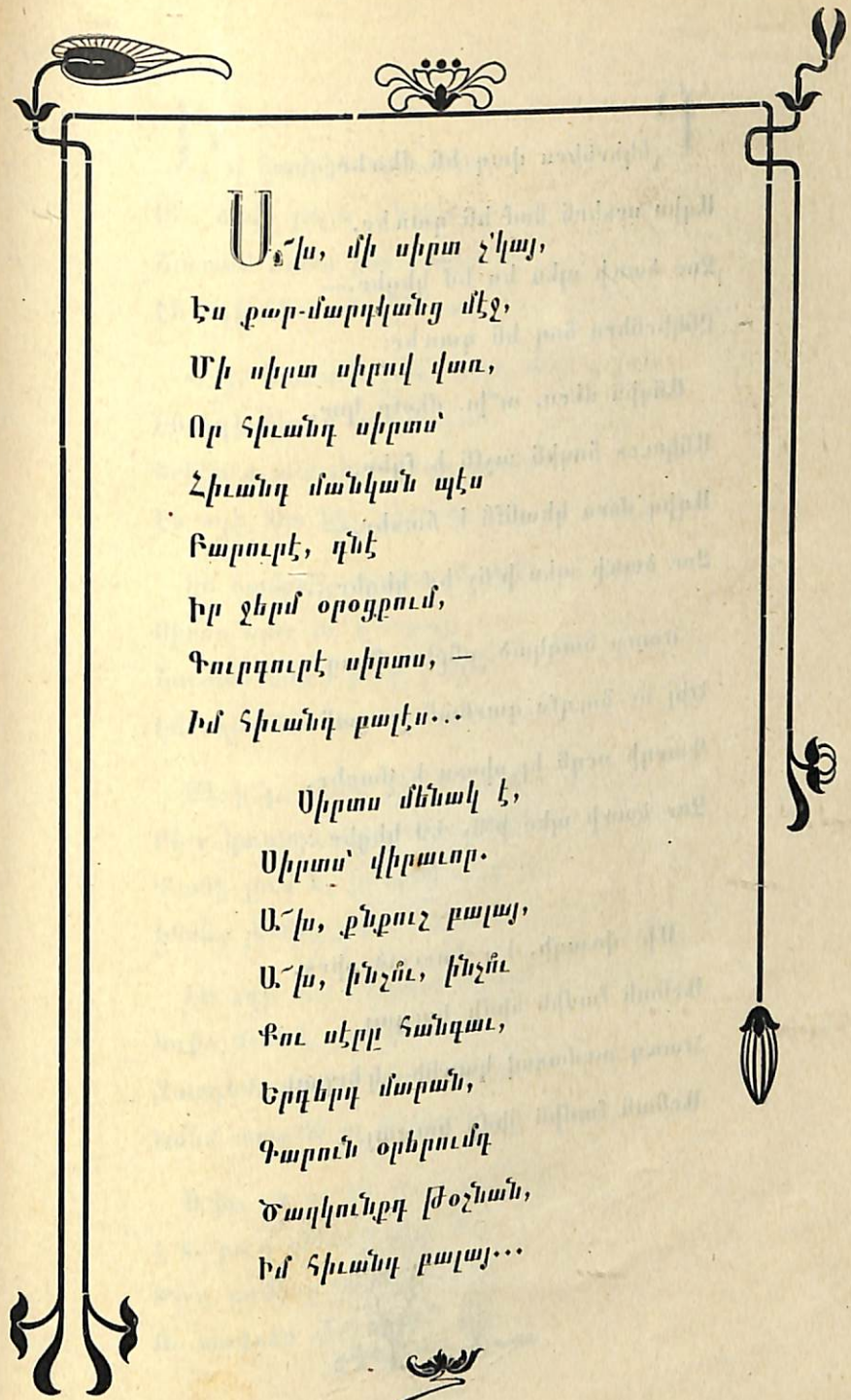

Ճամբու կիսուն քափս եւ կտեր.
Սէւ է՛ր կեանքիս փուշ ճամբէն.
Սէւ է՛ր ասոյս, սէւ է՛ր քաղիս,
Սէւով անցաւ իմ ճամբէն...

Սիրսս դարդոս ու անդաման՝
Կարօցեր եւ սէւ հողիկ.
Գրկեմ հողը, սիրսս ֆուն սամ
Իմ վօր ծոցը — սէւ հողիկ...

Գերեզմանս, երևէկ, կորի,
Վրէս ֆամիկ շառայե,
Վրէս խայ, ֆա՛ր քո՛ղ ջրիկի,
Մեկակ ուղիկ հառայե...

Ա՛խ, աշխարհում, մարդկանց ձեռքէն
Խա՛ցեր շա՛ս եւ, շա՛ս սարեր.
Ու փաղոց էլ արփս վրէն
Կան շա՛ս ծա՛նր, սէւ ֆարեր...

Սէ՛խ, մի սիրտ չկայ,
Էս քար-մարդկանց մէջ,
Մի սիրտ սիրով վառ,
Որ հիւանդ սիրաս՝
Հիւանդ մանկան պէս
Բարուրէ, գնէ
Իր ջերմ օրօցքում,
Գուրգուրէ սիրտս, —
Իմ հիւանդ բալէս...

Սիրտս մենակ է,
Սիրտս՝ վիրաւոր.
Ա՛խ, քնքուշ բալայ,
Ա՛խ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ
Քու սէրը հանգաւ,
Երգերդ մարան,
Գարուն օրերումդ
Ծաղկունքդ [Թօշիան,
Իմ հիւանդ բալայ...

Ընկերներս վաղ են մեռեր,
Ազիս արտերն հոմ են դառեր.
Չոր ծառի պես ես եմ կեցեր.—
Ընկերներս հող են դառեր:

Անգիւն մերս, ա՛խ. մեջքը կոր,
Անկուտ հողին աչքն է փցեր.
Ազիզ մօրս կեանքն է հատեր.—
Չոր ծառի պես ի՞նչ եմ կեցեր...

Ծառը ծաղկած անբեր մնաց,
Ծիլ ու հուղիս գարնան չորցան.
Դարդի որդն էլ սիրս է մաւեր,
Չոր ծառի պես ի՞նչ եմ կեցեր...

Մի՛ վռագի, է՛յ մաււած սիրս,
Աւնան փամին հիմի կուգայ
Ծառդ արմատով կառնի—կ'երթայ,
Աւնան փամին հիմի կուգայ...

Էս համբէն ոլոր-մոլոր
Սեւ ծովի բոլոր կ'երթայ.
Շուշան եարս ինձ քողեր է,
Էն սղի հետ ու՛ր կ'երթայ:

«Է՛յ, Շուշա՛ն ջան, ա՛խ, ազի՛զ ջան,
Էն սղի հետ ո՞ւր կ'երթաս,
Երկնուց աստղերն փզի կուտամ,
Էն սղի հետ հե՛չ չ'երթաս...»

Էս համբէն—մահու բերան՝
Սիրսս ելեր ու կ'երթայ.
Շուշան եարս ինձի քողեր՝
Էն սղի հետ հարս կ'երթայ...

Մերի՛կ, քուրս մեջքս կապե՛,
Բե՛ր կապոյս ձիս, շուտ հեծնեմ.
Քանի լուս է, լուսինն անց չէ,
Էննց յե՛տից չուտ հասնեմ:

Էն սղի հետ ճակատս՝ հակսին
Կուր մտնեմ, բոց դառնամ.
Ջարդեմ, փերեմ են նամարդին,
Խմեմ արունն ու հովնամ...

Ա՛խ, քե որ են ինձի յաղթեց,
Է՛ն, քո՛ղ ընկնեմ չօլի մեջ.
Թո՛ղ արծիւը աչքերս հանե,
Ու առիւծը սիրսս ուտե...

իրեցի, եարս սարան.

Եարայ սիկն ու սարան,

—էս ի՞նչ գուշում աշխահ է,

Պոկեցիկն սիրսու ու սարան:

Ցարսս խորն է, ճար չկայ,

ճար կայ, ա՛խ, ճարող չկայ.

—էս ի՞նչ գուշում աշխահ է,

Սրսացաւ ընկեր չկայ:

Լաւ օրերը գնացի՛ն,

Ափսո՛ս ասին, գնացի՛ն.

—էս ի՞նչ գուշում աշխահ է,

Սեւ դարդերը մնացին...

Էս ջինջ աղբո՛ւրն է՝ ուրախ, բէհուն,
Վարդերի միջով ձուկն 'ի վար կ'երթայ.—
— Ա՛խ, ես իմ եարն է՝ սիրուն, բէհուն,
Ուրիշ տղի հետ պսակի կ'երթայ...

Դուն պսակ կ'երթաս քու նոր եարի հետ,
Բարով վայելես, իմ ազիզ քո՛ւր ջան,—
Ես էլ եար ունիմ հեռո՛ւ տեղերում,
Նոր սիրուն հիմի, զուգիմ, քեւ կ'երթամ:

Սեւ ձիւ կ'նստեմ ու սեւ գիշերին
Ասպապս կ'ապած՝ կ'երթամ եարիս քով.
Իմ սեւս հիմի մեջ փոլին, չօլին
Ինձի կ'ապասե սիրքս կարօտով:

Ջան, փորձուանքն է իմ ազիզ հարսը,
Վիշապ-բամբակն է եարս աննման.
Կ'երթամ սիրելու, սիրելու էնօր
Ու սաք գրկի մեջ մեռնելու կ'երթամ...

Էս իմ բարդիքն են, անուշ կը խոսան,
Ու ձեռք կ'երթայ հեռո՛ւ, շա՛տ հեռո՛ւ,
Ա՛խ, շա՛տ կը լսես քս ձեռք, մե՛ր ջան,
Բայց բալիդ ձեռք էլ չե՛ս լսելու...

Կ'ընկնեմ չօլի մեջ հեռո՛ւ, անցիւման,
Աւազների մեջ, բարկ արեւի սակ.
Ա՛խ, ձիւ կը փորե ինձի գերեզման,
Ու քուն կ'մտնեմ դարդիս հետ մեռակ...

Էս ի՞նչն է անպում զի՛լ բեւին կուսայ,
Գարնան գովաւուն արսու՛ւնն է նշխուն.
Ու ձէնը ինչո՞ւ զարհուրիկ կուգայ.—

Վա՛խ, ես ագուան ե՛ գլխուս պսրսւում:
Ես ուրսեղ կերթամ, դուն հեսս կուգաս,
Ինձէն ի՞նչ կուգես, ա՛յ զուլում ագուաւ.
Երագիս մեջն էլ վրաս կը դռնաս:

Ինձէն ի՞նչ կուգես, սեւասիբս ագուաւ:

Ա՛խ, ետաբ չընի՞, որ դուն էլ գիտես,
Թէ ծաղիկ սիրսս դարդամահ մեռաւ.

— Ազիզ մեռելս քրքրե՛լ կուգես,
Զիւան մեռելս, ա՛յ իմ բաղճ—ագուաւ...

Ախ, ես սիրոյ ճամբի ափին
Մենակ բուսած վայրի վարդ եմ.
Անց ու դարձի ելած փոշուց
Կորած, թաղած փոշոտ վարդ եմ:

Գեօղալները պարտէգների
Զեռով պահած վարդն են սիրում.
Ա՛խ, ես վարդ եմ սար ու ձորի,
Վայրի, մենակ ու տրտում:

Անց ու դարձող ինձ չի նայում:
Իսկ ես սիրու ծարաւ եմ.

Ծարաւ սիրոս փշեր բուսցուց,—
Հիմի չա՛ր եմ. նախա՛նձ եմ...

Էյ, անդարման ցառի աշխարհ,
Յարդ մարդոս բաժինն է.
Ի՞նչիսան սե՛ր է բաղդը մարդոս,
Գերեզմանի պէս սե՛ր է:

Է՛յ, զուրում բախս, դուն սաշուն ես,
Խեղձ եղնիկ եմ ջանչիդ մեջ,
Ինձ ֆարէ ֆար հերիք զարնես,
Սիրսս ֆամես ջանչիդ մեջ:

Ո՛ւ՛մ զանգասե՛ւմ, դիւան կանչե՛ւմ
Քու ջանչերէն ազասե՛ւմ.

Դու զնդան ես, անգորք աշխարհ,
Ու ելք ջունիւմ, յոյս ջունիւմ:

Ինչիսան կանչե՛ւմ ու աղաչե՛ւմ,
Վերջ էլ պիտի սե՛ր աշխարհ,
Մի բուն հողով քերսնս ծեպես,
Լեզուս կապես, փո՛ւջ աշխարհ...

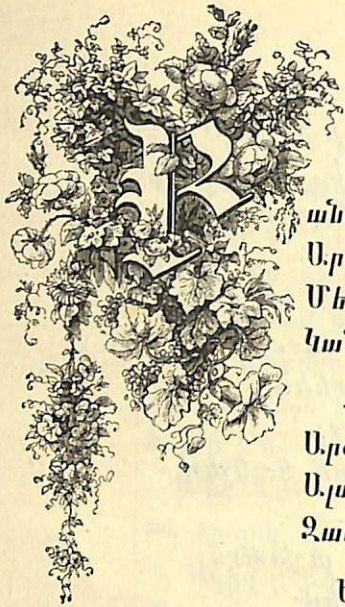
Ուր եք կորեք, գարնան օրե՛ր,
Էն զով սարի հովն ո՞ւր է.
Կանչե՛մ, արիք, նշխոյն հաւե՛ր,
Սլ-երբունե՛մով վարդն ո՞ւր է:

Էս ֆարափէն աղբուր կուգար.
Կախան էսեղ երգ կասեր.
Խոր ձմակէն մարայն կուգար,

— Սիրսս ուրախ կ'գարներ.
Հիմի ցուրս է, ձուկն է եկեր,

Զորս դիս ձմեռ ու սառոյց.
Ա՛խ, է՛լ չկան արեւ-օրեր,
Սիրսս էլ սառեր է վաղո՛ւց...

անդիս վրայ, սրտիս վրայ
Սրժինն երեք փաթ տուաւ.
Մեծ թևերը թափ-ծափ տալով՝
Կանչեց բարձր ու թռաւ.

— «Հի՛յ, Սրազր՝ ծփանք տալով
Սրտնների հետ կուգայ.
Սլազեազը ծաղկունքներով,
Զառ ու զմբուխտ, ալւալայ:

Երթամ, զարնեմ կուրծքս Սրազին,
Անուշ ու զով ջուր խմեմ,
Սլազեազի թևքին նստեմ,
Ազնա, հպարտ երգս ասեմ...»

Սիրսս մեռեր է ծանր դարդիս սակ.
Դարդս դեւի պէս հազար-գլխանի.
Ու կեանքս չորցուց հազար շանչի սակ.
Ա՛խ, իմ անջանքը վերջ ու ծեր չ'ունի:

Գիշեր ու ցերեկ արսուսն կուլամ,
Քարե—արունե... ու մարդ չի տեսի.
Իմ դա՛րդս, դա՛րդս չունի դեղ-դարման.
Ու անուն չունի ու լեզու չունի:

Բայց մի՞թե մարդիկ չ'գիտեն, չեն տեսի.—
Երբ իրենց առաջ դառն կ'խնդամ,
Որ գերեզմանն է՛լ ծաղիկ կրճի,—
Ա՛խ, դարդս չունի նման ու սահման...

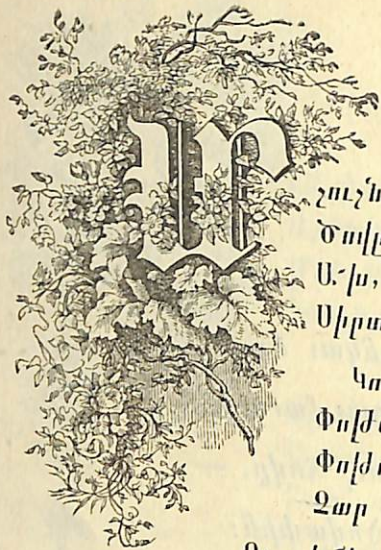
մայի մովը ընկար ծովը՝
Շափաղ դիպար ֆարափին.

Կ'ընկընկայ անուշ հովը. —
Ես նստեմ եմ ծովափին:

Վազեց մարաշն դուման սարեն,
Ծովում շողար ու արծառ,
Վազեց աղբերս բշևանու դեմ
Գիշեր անցար, չ'դարձար:

Զա՛ն, մարա՛շ ջան, սաա՛ էսօր
Աղբերս ո՛ր ա,— չե՛ս տեսեր.
Նեղն է՞ ընկեր, հասնեմ էնօր,
Մեջքս դեմ քամ ֆանց ժեռ-շեռ...

շուշն եկաւ, թեր փոեց,
Ծովը ծածկեց, մերիկ ջան.—
Ս. իս, իմ դարդը ուրուրի պէս
Սիրտս կերաւ, մէրիկ ջան...

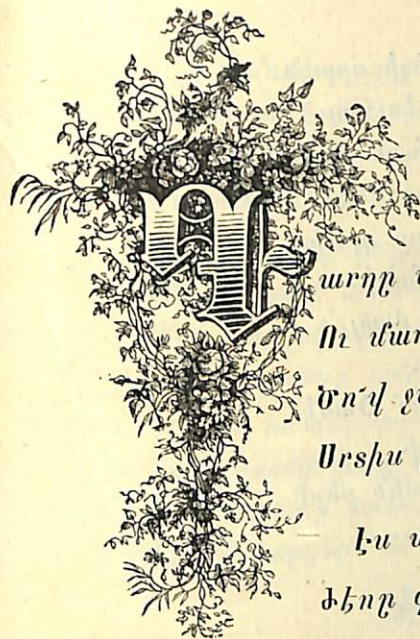
Կուզեմ չբիմ, կուզեմ կորիմ,
Փոթորիկի մէջն ընկնեմ,—
Փոթորիկին խեղճ սիրտս տամ,
Չար ուրուրէն ազատուիմ:

Ու դիակս թնոյ, մերիկ ջան,
Ծովը նեռէ ժէռ ափին.—
Սիրտս՝ հարճանոց, սիրտս՝ անդարդ
Ընկնեմ էն լուռ, լեռ ափին...

Սրբազի ափին բոստանս լինի.
Սարլի-ուռ տնկեմ, վարդեր ու լալայ.
Հով ուռենու տան բողաթիկս լինի,—
Օջադիս մէջը կրակ բոցկլտայ:

Ու սրտով սիրած Շուշանս լինի
Օջադիս կողքին գուրգուրենք իրար.—
Սրբազի ափին բոստանս լինի,
Ծով-բրտինք թափեմ Շուշիկիս համար:

արդը արժիս անքայ ընկայ.
Ու մարդ յոգեց հե՛սս գար.
Ծո՛ւլ ջան, խոր ծո՛ւլ, գիրկդ եկայ,
Մրժիս ընկեր սիրս չ'կար:

Էս աշխարհում շա՛ս ման եկայ,
Ժեռը գրկի ու շացի.
Ծո՛ւլ ջան. մեծ ծո՛ւլ, գիրկս եկայ.
Ս. իս, կարօս եմ ծո՛ւլ-արժի:

Մեր արժեռով բացե՛նք իրար. . .
Տեսնե՛նք ո՛ւր մեջ շա՛ս դարդ կայ.
Ս. իս, բռ սիրեն ել ի՛նչքան դառն է,
Իմ արժիս պէս շա՛ս քոյն կայ...

Սև ամպերէն, ամպի սրտէն.
Սրտսունքի պէս թօն կուզայ:
Ս՛խ, ո՛ր կ'երթայ իմ սե՛ ճամբէն,
Ս՛յ բազդ, եարանք վերջ չ'կայ:
Եարաք դարդլու, չոր գլուխս
Ռ՛ւրտեղ պիտի քուն մտնի.—
Սիրած, կարօտ սրտի վրայ,
Թէ՛ չօլի մէջ՝ ամայի...
Ս՛խ, աչերս ո՞վ պիտ' ծածկէ՛
Սգիզ մէքս՝ համբուրով.
Թէ՛ ձունն ու հող՝ քամին բերէ
Սև Սհակի վույ-վույով...

Էս փարփի սակ խորունկ փորեմ,
Թաղեմ սիրսս ցաւով լի.
Մեծ փարափն էլ վերան Երջեմ,—
Թաղեմ սիրսս սիրով լի...
Ս՛խ, շա՛ս վաղուց սիրսս առայ,
Ընկայ մարդկանց դուռն—երթիկ.
Յաւիս դեղ—հար շա՛ս խնդրւայ,
Մարդիկ փակին դուռն—երթիկ:
Է՛ն, ի՞նչ անեմ, սիրսն ի՞նչ պէտք է,
Ասի քաղեմ, բող մեռնի.
Չէ՞ որ մարդիկ էլ սիրս չունին,
Անսիրս մարդը ցաւ չունի:
Էս փարփի սակ խորունկ փորեմ,
Թաղեմ սիրսս ցաւով լի.
Մեծ փարափն էլ վերան Երջեմ,—
Ծանր լինի, դուրս չ'ելնի...

Բանդս բացէք, ազատ թռնեմ,
Սղատ գոնէ մէն-մի օր.
Մութ ժէպերի մարալի հետ
Ընկնեմ մենակ սար ու ձոր:
Վառ արևի շողքը բալզամ
Սնչագ խմեմ ու ծծեմ.
Սնուչ երգով սիրտս բանամ
Լալ ու լազուր երկնի դէմ:
Չառ ու զարբար ծաղկանց միջով
Լուռ ծմակի խորքն ընկնեմ.
Ս՛խ, աղբուր ջան, քու նանիկով
Գրկեմ վարդերն ու ջնեմ...

Դարդը՝ արսիս, աղփաս ու խեղճ, ցուպը ձեռիս, գլխակոր.
Շա՛ս սարինք պանդուխտ եղած՝ նորէն դարձայ հայրենիք.
Կեանքի բեռով մեջքս ծռած, միքս շար ու մոր՛ր.
Եօրը սարէն, եօրը ձովէն դարձայ անուշ հայրենիք:
Իմ հայրենի գեղի հանդում սեսայ մանկուք ընկերիս.—
Ս՛խ, ընկեր իմ... կարօտ արտով նրա առաջ վազեցի.
Ասի.—«բարո՛վ, անգին ընկե՛ր, միքէ ինձի չես հանչեր...»
Ախր ես շա՛ս փոխեմ էի... չ'հանաչեց նա ինձի:
Յուպը ձեռիս գեղը մտայ, անցայ եարիս սան համբով.
Տեսայ եարս վարդը ձեռի՛ն՝ մեռակ կանգնած դրան մօտ.
Ասի.—«Քո՛ւրիկ, ազիզ սեսիդ արժանացայ ես բարով...»
Նա էլ ինձի չ'հանաչեց... աղփաս էի ու փռուս...
Դարդը արսիս հասայ մեր տուն, սեսայ ձեռուկ, խեղճ մօրս,
Ասի.—«Նանի՛, համբուրդ մարդ եմ, գիշերս ինձ հիւր կ'ընդունե՞ս»:
Ս՛խ, մերի՛կ ջան... վզովս ընկաւ, արսին գրկեց ու լացեց.
—«Ս՛խ, բալա՛յ ջան, դարիք բալա՛յ, էդ դո՞ւն ես...»

մալի փէշով մէկ հուր անցաւ.
 Անուշ կանչեց իր եարին.—
 Անուշ ձէնով սիրտս լցաւ.
 Եարս անցաւ, կուժն ուսին:
 Էս աղբուրը զլղալով
 Քարփէն քարին կ'փուլի.
 Ծով-ծամերդ աղիդ զլխէդ

Մարմար կրծքիդ կ'փուլի:

Ա-խ, նազիկ ջան, եղնիկ-աղջիկ,
 Նարին կուրծքդ թող պազեմ.

Սէրս բոց է, սիրտս խոց է,
 Պագդ դեզ ու դարման է:

Չէ որ, հար ջան, դաւրդ կերթայ,
 Կուրծքդ նշխուն շարմղուն,
 Հող ու ծոխիր պխտի դառնայ,
 Չուր ինչնու ես խնայում:

նր սարերը ձուկն է պատեր,
 Քամին փչեց ուղ աշևան.
 Նշխուն հաւիտ շարան շարիտ'
 Տափ ու հեռո՛ւ սեղ կ'երթան:
 Սիրուն հաւիտ', եդ ո՛ւր կ'երթափ,

Ինձի մեկուկ կ'բողնե՛ք.

Էս ցուրտ աշևան՝ պատերի սակ,

Անհուն-անհետ կ'բողնե՛ք...

Գունե սիրս է՛լ խեղձ, վիրաւոր,
 Չեզ հե՛տ վերցրե՛ք ու սարե՛ք:

Ա-խ, լեր աշխարհն սառն է,
 Չուրկ եմ սիրու արեւից,

Եարս էլ ինձնից երես դարձաց,—
 Չփիւմ, կորիւմ էստեղից...

Մի, իմ ճամբէս, մոլոր գնաց,
Սնտակ ծովին դէմ առայ.

Վա՛խ, իմ սէրս անցաւ, գնաց,

Յետ կանչելու ճար չ'կայ:

Գումանն եկաւ, ծովը ծածկեց,

Էն խաս հաւրերն ինչ եղան.

Գարդը եկաւ, սիրտս ծակեց.

Էն ալ-վարդերս ինչ եղան:

Ս.Մի, խաս հաւրերն ծովում խեղդան,

Ագռան վրէս կ'ըռայ.

Սիրուս զառ-վառ վարդերն թողման,

Բլբուլս անթի կ'սղայ.,.

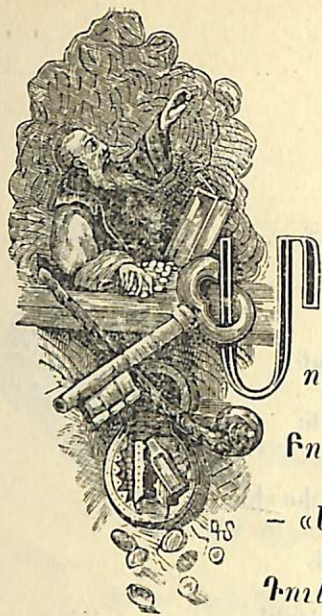
Մա ու մեռնիմ, ինձի բաղե՛մ
Ալագեագի լանջերում,
Ու Մանրաւից հովերը գան,
Վերաս հեւա՛ն ու երբա՛ն:

Գերեզմանիս չորս դին փուլին
Վայրի դաշտե՛ր ծփծփա՛ն.
Եւ ուռիներն՝ մազերն արձակ՝
Վերաս ընկնին, անո՛ւտ լան:

— Ա.Մի, քե սանջւած սրժիս խորփից
Մի ալ վարդ եր դուրս ելնէր,
Ու ընկերս հեռո՛ւ տեղից
Գար, գերեզմանս այցելէր:

— Ա.Մի, քե նրա խոր աչերից
Մի ցող վարդիս մեջ կաբէր՝
Այն սուրբ ցողը սիրսս կ'երբար,—
Վե՛րֆս, վե՛րֆս կ'բուժէր...

Մոր անստոյ շուն ման կուգամ,
Բուն ու ազուա ինձ կ'ըսեն.

— «Ա՛խ, խեղճ տղայ, ի՞նչ տխուր ես,
Գուն հիւանդ ես...» ինձ կ'ըսեն:

Մոր անստոյ շուն ման կուգամ,
Յողը կը շաղէ ծառերէն.

— «Ա՛յ խեղճ տղայ վերջդ խորն է,
Վերայ կուշակ...» ինձ կ'ըսեն:

Բամին փյեց ու ծառերէն
Տերերները վար ընկան.

— «Է՛հ, խեղճ տղայ՝ տերերներն են
Գու մահիճն ու գերեզման...»

Մատաղ սիրտս խաս-բաղչի պէս
Ծառով-ծաղկով կանանչ էր.
Սէրս էլ նազան բլբուլի պէս
Բազումն անուշ կ'կանչէր:

Ինձի ասիր, սիրուն աղջիկ,
— «Ախպէր, բաղիզ զարմացք եմ.
Քու բլբուլի ձէնին մեռնիմ,
Մի հատ խաս վարդ թնղ քաղեմ:

Սիրտս թնդաց, ջահէլ էի.
Ու նուշ լեզւին շնւտ խաբւայ.
Սաի, բազս մատաղ ընդի.—
Սև աչքունքէն շնտ խաբւայ:

Ու անգութը բազս մտաւ,
Ա՛խ, տրտրեց ծաղկուհրս.
Խեղճ բլբուլիս բռնեց, տարաւ,
Կտրեց ննուս, չի՛նարս...

Հովերն առան սա՛ր ու դա՛րե՛ր,
Ամպերն էլան, մուրն ընկաւ.

— Անգին մերի՛կ, հերի՛ք յուսաս.

Քու շողշողուն աստղն ընկաւ:

Լա՛ց, մերի՛կ ջան, որ էլ չե՛մ գայ.

Վերբը արտա՛ տուն չե՛մ գայ.

Կարիլ-կարիլ ամպն է ցօղում

Սեւ ու պղտոր երկինքն.

Մազի՛կ—մաղի՛կ վերս է ծորում

Իմ անգիւման, սե՛ւ արեկն:

Լա՛ց, մերի՛կ ջան, որ էլ չե՛մ գայ.

Վերս խորն է, հար չ՛կայ...

Անգուր կեանքում վերս սացայ

Մրանց սիրած ընկերես.

Անխիղն կեանքում վերս սացայ

Անուշ սիրած բուրիկես:

Լա՛ց, մերիկ ջան, որ էլ չե՛մ գայ

Ազիզ բալեդ էլ չ՛կայ...

րկաթէ ցուպ ձեռս առնեմ

Աշխարհ ընկնեմ մէն-մենակ.

Կորած բախտս ման գամ, գտնեմ

Աշխարհի մէջ մէն-մենակ:

Սնր ու ձորե՛ր, ընր ու ախպէր,

Բախտս չ՛իտէ՛ր,—նըր գնաց...

Հազար ու մի թագաւորի

Թագ կար գլխին,—նըր գնաց.

Չառ աստղունըով ճակտին՝ կամար,

Ճակտին՝ պտակ,—նըր գնաց.

— Ոսկի արեկն սրտիս մէջ վառ,

Ոսկի արեկս նըր գնաց...

ինին՝ ձեռքիս, վարդը կրծքիս,

Անուշ սերս արտուլս.

Չինմաչիցի բազաւորը

Գեղճ աղբաս է աչքունմս.

Հիմիկուց դէն պիտի պաշտեմ

Վա՛րդն ու ա՛ղջիկն ու գի՛նցին.

Ու ապանջս միշտ կուզեցայ

Լսել երգեր արտալի.

Աչքս կուզէ անբարբ նայել

Անուշ դեմքիդ նազելի:

Բոյրը վարդի ու շուշանի

Ուշ ու միտքս կ'սանի...

Ձե՛, բոյր պէտք չէ, քու մազերիդ

Ծփանցն ինձ բոյրի ծով է.

Ձե՛, մեղր պէտք չէ, քու շրթունքիդ

Ալ-շաքարը ինձ բաւ է:

Հիմիկուց դէն էլ չեմ ապրի

Առանց կիսն ու գինի...

արան-շարան ամպերն եկան.

Ա՛խ, մութն առաւ իմ ճամբէն.

Ուրտից կուգամ, նւրտից կ'երթամ,

Միտքս՝ շար, ու շխտեմ:

Ես ի՛նչ կսկիծ սիրտս ծեծկեց,

Քուրիկ, քեզնից հեռու կ'երթամ.

Վարդի փուշը սիրտս ծակեց,

Գարդը սրտիս խորը կ'երթամ:

Սնր ու ձորե՛ր ձունն է իջե՛ր,

Քամին պնդ—պնդ կ'փչէ.

Ես՝ մենակ եմ, ես՝ անընկեր,

Քամին ճակտիս կ'փչէ:

Փչէ, քամի՛, զով քամի՛,

Սիրտս դարդի ծով քամի՛,

Ես էրուում եմ, հով էրան,

Սիրտս մտի, զով էրան...

դնիկները մեջ գիշերին
Սուր ժեռերով անց կեցան:
Մեղմիկ նային փրփրած լճին,
Լռիկ-մնջիկ անց կեցան:

— Վա՛խ, են տղեն՝ սեւ ձիաւոր,
Չարկեց, սարաւ Շուշանս,
Էնօր գրկում, գարշել ծոցում
Թոռմաւ, բօշնաւ Շուշանս:

Ես ի՞նչ անեմ, ես ո՞ւր չեմիմ,
Ընկնեմ ֆօ՛լ ու չօ՛լերը.
Երնե՛կ մեռնիմ դարդից պրծնիմ,
Սիրսս ուսեմ գիշերը:

Ա՛խ, իմ սերս կանա՛նչ—կարմիր
Դառաւ ինձի ցաւ ու ցեց.
Օ՛Ֆ, իմ կեանքս զառ—վառ կարմիր
Էնիկ կերաւ ու մաշեց:

Է՛խ, եղնիկներ, դադար չունիմ
Սիրսս կրակ վա՛ռ—վառման.
Մարդիկ կուգան, ինձ կ'նայեն,
Լռի՛կ մնջի՛կ կանց կեցան...

Եւ-մուք ամպեր նակսիդ դիզան,
Դուման հագար, Ալագեա՛գ,
Մրտմս արեւ չի շողշողում,
Սիրսս է՛լ դուման, Ալագեա՛գ:

Չառ փեշերդ անցայ, սեսայ,—
Առանց փշի վարդ չ'կար.
Է՛խ, իմ վարդերս վա՛ղ են բօշներ,—
Դարդ ու փշերս՝ անհամար...

—Է՛յ, Մանքաւի նշխուն հաւքեր,
Իմ դարդս որ՝ ձերն եղներ,
Ձեր եղ զառ—վառ, խաս փեշուրներ
Կը սեւնային, քանց գիշեր:

— Է՛յ, Մանքաւի մարմանդ հովքեր,
Իմ դարդս որ՝ ձերն եղներ,
Ձեր նո՛ւր—անո՛ւր ծաղկանց հոսը
Թոյն ու սօրի կը փոխուեր:

— Հէ՛յ վախ... կոտրան իմ բեւերս,
Ընկայ գիրկդ, Ալագեա՛գ.
Ա՛խ, մեծ արսիդ սրղմեմ սիրսս,
Լամ, արուն լամ, Ալագեա՛գ...

Մ Ա Ս Ն II.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄՕՏԻՒՆԵՐ:

— Սիրուն աղջիկ, երկիր լինիմ
Դուն ի՞նչ կրչնես.

— Սիրուն տղայ, գարուն կրչնես,
Որ քեզ գոսես,

— Նշխուն աղջիկ, ծովակ լինես,
Դուն ի՞նչ կրչնես.

— Նշխուն տղայ, արօս կրչնես,
Ծոցդ շող սամ.

— Անուշ աղջիկ, երկինք լինես,
Դուն ի՞նչ կրչնես.

— Անուշ տղայ, աստղիկ կրչնես,
Սրտուդ շող սամ:

«Ա՛խ, կանանչներ, դուք արևերես ելաք,
Եարար բալէս երբ կ'եղնի բանդէն...»
Մօրս խօսքերը:

Կռունկները շարան-շարան
«Կը՛ռռ, կը՛ռռ» կանչին ու եկան,
«Գարունն եկաւ, կը՛ռռ, կը՛ռռ...»
Անուշ կանչին ու եկան...

— «Չան, ջան, մեռնիմ ես ձեր ձէնին,
Ա՛յ կռունկներ, նշխուններ,
Եարար տեսնը իմ բալիկին,
Եարար խաբար չէ՞ք բերեր:
Բալիս կապին բանդը գրին,
Տարին եկաւ, բոլորաւ,
Խաբար չունիմ, գաղար չունիմ,
Աչքս ճամբին ծով կտրաւ:
Գարունն եկաւ, — արևերես
Ելան ծիլ ու ծաղիկներ.
Ա՛խ, եարար երբ աղից բալէս
Կ'եղնի բանդէն, կռունկներ...
Գարունն եկաւ, ինձ ի՛նչ գարուն,
Սիրտս լցաւ սև-արուն...»

Կռունկները շարան-շարան
«Կը՛ռռ, կը՛ռռ» կանչին ու եկան,
«Գարունն եկաւ, կը՛ռռ, կը՛ռռ...»
Անուշ կանչին ու անցան...

Մ աճկալ էս, բեզարած էս,
Առը շուն տն'ը, շն'ըս արի.
Ծովի պէս ֆրսքևած էս,
Եզներն արձկի՛ տուն արի:
Կարի սերը ֆաշեր եմ,
Դրեր եմ հովիկն՝ սառի.
Աղ-զոզկոնցս փոեր եմ,
Արի՛ քսոյսն, քը՛ռռ, արի,
Տեղ եմ ֆցեր շափում,
Քամիկ կուգայ, զով կանի.
Լուսնի շողֆն է մեր ծոցում,
Չարի տն'ը, ջափ ա՛ն — չուս արի:
Դասրած, բեզարած ես'ը ջան.
Անպերն ելան, դե՛հ արի.
Բեզարած ջանիդ դուրսան,
Ծ՛սից քեր առ, քե՛զ արի...»

Եսայ եարս ալ ու վալայ
 Հագեր կապեր կերթար ժամ.
 Ինձ սէր չես տայ, ինձ պագ չես տայ.
 Ժամդ է հարամ, կ'երթաս ժամ:

Գարձիր ինձի ու մէկ պագ տուր,
 Ժամի սիրուն, նուննուչս.
 Թէ չէ խռով որ ժամ երթաս.
 Մահու մեղք է, թուժնուչս:

Էդ պաշը որ դուն ինձ տիր,
 Էնպէս աննուչ-մեղուն էր,
 Էդպէս պտուղ ծառ ու ծաղիկ,
 Ծով ու ցամաք չէ ծլեր.

Էդ պաշիցդ մէկ հատ էլ տուր,
 Տանեմ, աշխարհս ման տամ.
 Ինչքան դառն սրտեր տեսեմ,
 Տամ, հոտն առնին, անուշանն:

Մ, մեր սիրտը լիքը դարդ, ցաւ.
 Օր ու արև չ'տեսանք.
 Վախ մեր կեանքը սևով անցաւ,
 Աշխարհից բան չ'մացանք:

Հարուստ մարդիկ կուտեն-խմեն.
 Աշխարհի ճող սեղանից.
 Մենք աշխարհի խորթ տղերքն ենք,
 Մեզ վայ չկայ աշխարհից:

Խեղճ աղքատի հողին դուրս դայ
 Քարից-հողից հաց քամէ:
 Բեռով հացը հարստին տայ.—
 Հարուստն իշխէ, վայելէ:

Խեղճ աղքատը դառը դատի, —
 Գատարկ նստի... Է՛յ, աշխարհ,
 Էլ ինչնու ես քարը թողնում
 Քարի վրայ, քար-աշխարհ:

Ա, մեր սիրտը լիքը դարդ, ցաւ,
 Օր ու արև չ'տեսանք.
 Վախ մեր կեանքը սևով անցաւ,
 Աշխարհից բան չ'մացանք:

աշես ունի հնդու—մարայ
 Ոսկե օրոցք, ասղաս ծածկոցք,
 Պուպո՛ւշ դարդար, նշխո՛ւն բարայ,
 Պաճիկ կ'ենես... օ՛ր, օ՛ր, լա՛, լա՛,
 Նանիկ կ'ենես, նանի՛, դա՛ր—դա՛ր.

Այդ ու ունիդ—ասդ ու կամար:

Յորեկ եղար, ոյխարն եկար,

Ազիզ բաշես քնած մնաց:

Վեր ե՛լ, բարայ, անո՛ւշ ձիա՛,

Տիտիկ արա՛, ծիծիկ մամա՛,

Պիծիկ-միծիկ տոտիկ արա՛.

Հոպպա, բարայ, քունդ անո՛ւշ,

Շաքար ու նուշ, բուշդ անո՛ւշ.

Չա՛ն, Տիրածիկ, Աստուածածիկ,

Չար աջեն, չարոցեն

Ազուս պահե՛ս իմ բաշես...

Չսկոնն անցար, եկար գարուն,
 Հաշար բանձրիկ սարերու ձուն
 Ճաւքայ բացուար դարիքներուն:
 Ին դարիքեն խաքար չկայ,
 Այս սաւրիկն՝ դարդար չկայ:
 Դարիք երկիր անպ—մշուշ է,
 Ին դարիքի սիրտ քրտուշ է,
 Ոս կ'փոխէ՛ քար ու փուշ է.
 Հերիք մնա՛ս, դարձի վարան,
 Իմ ախպէ՛ր ջան, ազիզ եա՛ր ջան:
 Չորն է պրծե՛ր կուգայ սարեն,
 Սարեն, ձորեն... իմ աջերեն...
 Իրար մի սա՛ր արտիւ եարեն:
 Դարձի վարան, հողն անուշ է,
 Հողն անո՛ւշ է, ջուրն անո՛ւշ է...

ազեր ես կարմիր,
Կայներ ես կալը, —
Օրս սև արիւր,
Կապեր ես ալը:

Փշերն ինձ թողիր,
Գուն քաղիր վարդը,
Գուն սիրտս քցիր
Էս զուլում դարդը:

Գարբէգար արիւր
Ու դադար չունիմ,
Գարգամահ արիւր
Սնունիդ մեռնիմ:

րիկունն եկաւ, տնէ տուն մտաւ,
Վառեց ճրագներն՝ կարմիր ու պայծառ,
Ա՛խ, բարի իրիկունն ինձի տես չեկաւ, —
Ու տունս մ'նաց սրտիս պէս խաւար:

Հանդից տուն դարձան գրկեց, հարեան,
Ուրախ բուրբան հացի սեղանին.
Գուն սը մ'նացիր, իմ սարի ջէյրան,
Սչքս ծով դարձաւ քու ազիզ ճամբին...

Գիշերն էլ եկաւ, ու քնածներուն
Բերեց երագներ՝ նշխուն ու գառ-վառ,
Ա՛խ, ես մ'նացի մենակ ու անքուն,
Երագս գուն ես, ու գուն էլ չ'եկար...

— «**Ո**րսկան աղբե՛ր, սարեն կուգաս,
Սարի մարալ կրփննեսես.
Ասա՛, ետա՞ք դուն չ՛եսես
Իմ մարալս, իմ բալես.

Գարսի ձեռքեն սարերն ընկաւ
Իմ արեսս, իմ բալես.
Գարդն առաւ ֆարերն ընկաւ
Իմ ծաղիկս, իմ լալես...

— «Տեսայ, ֆուրի՛կ, դարդոս բալեդ,
Կարմիր պսակ է կապեր,
Սիրած ետրի համբուրի սեղ
Մրսին վարդեր են ձրեր».

— Որսկան ախբե՛ր, ասա, ետաք
Ո՞վ է հարսը իմ բալիս,
Ո՞վ է գրկում չոր գլուխը
Իմ արեսիս, իմ լալիս:

— Տեսայ, ֆուրի՛կ, դարդոս բալեդ
Քարն է դրեր բարձի սեղ.
Անուռ ֆնով սուր խանչալն է
Մրսում գրկեր ետրի սեղ.

Սարի մարմանդ հովն է շոյում
Ճակտի փունջը մարալիդ,
Ծաղիկներն են վրան սգում:
Ազիզ բալիդ, խեղն լալիդ»:

արս նստեր բաղի դրսն,
Նուն ու խնձոր կը ծախես.
Հարս ու աղջիկ ֆոյը կուգան,
Էծան կուսայ, կ'բաշխես.
Ա՛խ, ետրս ինձեն խոռվեր է,
Ինձի շա՛ս քանզ կ'ծախես:

Ախ՞ր ի՞նչ անեմ... դարդիս դարման
Ետրիս նունն ու խնձորն է,
Ինչ ո՛ր ունիմ, ետրիս կուսամ,
Թա՛ք ուրիշին չ'ծախես...

Սրբն իջաւ սարի գլխուն,
Գար ու դաշտում լուս չկայ.
Հաւք ու թռչունք մտան խոր քուն,—
Ա՛խ, ինձ համար քուն չկայ.

Լուսնեակն ընկաւ երթկից նեւ,
Կշեւքն ելաւ երկնքում.
Զով հովերն էլ մթընչոյէս
Աստղերի հետ են զրցում:

—Սիրուն աստղեր, անուշ հովեր
Եարս ուր ա էս գիշեր.
Պարզ երկնքի նշխուն աչեր,
Եարիս տեսնը էս գիշեր:

Լուսը բացաւ, դուռը բացաւ,
Ամպ ու զամպ է,—թօն կուգայ
Ալ ձին եկաւ, անտէր եկաւ,
Ա՛խ, եարս ուր ա, տուն չի գայ...

Օխը սարով հեռո՛ւ ֆեզնէն,
Քու շաֆով եւ ապրում,
Օխը սարով բաժան ֆեզնէն
Քու կարօտով եւ էրում:

Դարդիս դարմա՛ն, եարիս մահչա՛ւ,
Զան ու ջիգեար եարս ո՛ւր ա՛:

Գիշեր-ցերեկ գրկած ֆնից
Ծով է կտրում այցերս,
Բաշի դարիք մի ճամբորդից
Խաբար առնեմ իմ եարէս:

Դարդիս դարմա՛ն, եարիս մահչա՛ւ,
Թագ ու պսակ եարս ո՛ւր ա՛:

Օխը սարի ծում՝ ու պասով
Օր ու արեւս սեւցոցի.
Բաշի Մշու Սուրբան զօրֆով
Ի՛ն մուսազս սար ինձի:

Դարդիս դարմա՛ն, եարիս մահչա՛ւ
Թեւ ու քիկունիք եարս ո՛ւր ա՛...

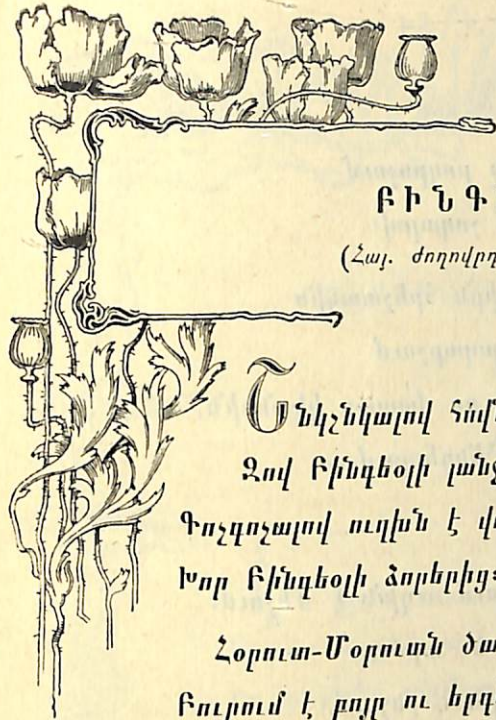
Իրկունն եկաւ, հաւքերն առան
Իրենց ձագեր ծւարան.—
— Ա՛խ, երգերս, իմ վերքերս,
Խեղճ ձագուկներս ո՞ւր կերբան...

Ներքաք բարձր, հազար բարով,
Կեանքիս երգե՛ր ու վերքե՛ր,
Մնա՛ք, սնա՛ք արտիս արևով,
Բարին ձեզ հետ, բալանե՛ր...

Թռե՛ք, անցե՛ք ծով ու սարեր,
Հեռո՛ւ աշխարհ գնացե՛ք,
Ոսկի արտեր՝ լի դարս ու սեր,
Իմիս ընկեր սի՛րս գտե՛ք:

Որ են արտերն երգս իմանան՝
Դարդս կիսեն, ծաղիկներս,
Դարդ-ընկերներ դեղ ու դարման
Վերքիս դնեն, ձագուկներս:

Քար—արտերը ծակե՛ք—մտե՛ք,
Արուն փամե՛ք, բալիկներս,
Ներքաք բարձր հեռո՛ւ, հեռո՛ւ
Ազի՛զ, անո՛ւտ ձագուկներս...

Բ Ի Ն Գ Ե Օ Լ

(Հայ. ժողովրդ. լեզունդ).

Շնկչնկալով հսկն է փշում
Զով Բինգեօլի լանջերից.
Գոչգոչալով ուղխն է վազում
Խոր Բինգեօլի ձորերից:

Հօրուա-Մօրուան ծաղկանց ծովում
Բուրում է բոյր ու երգեր.
Շուխիկ Հիւրին լճի ծոցում
Լողանում է անընկեր:

Հրեշտակը երկրի կեանքից
Գլխած, ապշած լիուլի.
Վայր է ընկնում աստղոտ երկնից,—
Ընկնում գիրկը Բինգեօլի:

Փէրուզ—երկինքն հրեշտակին
Կարեկցում է—ցաւակցում.—
— «Ա՛խ, ափսոս բո անմահ կեանքին,
Որ չ՛փայլեց գրախտում...»

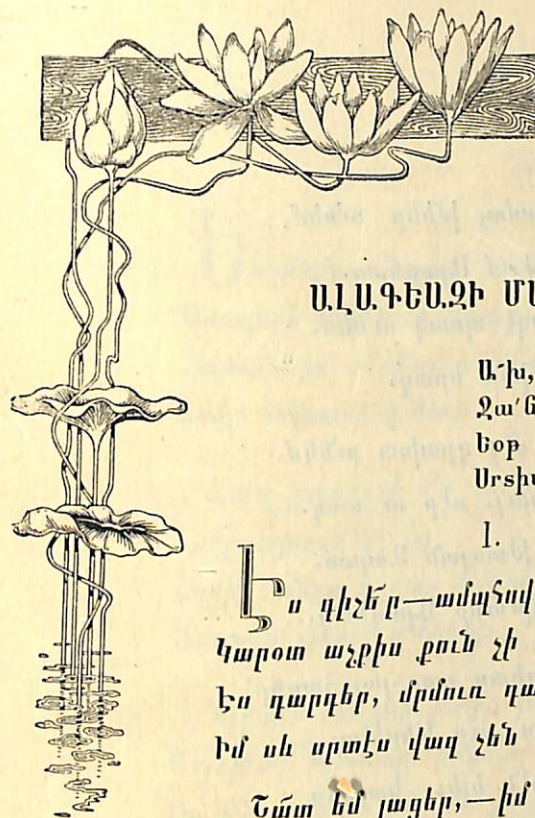
Բիւրեղ լճից ցօղն է ելնում
Ծիածանի ժպիտով.

Ծաղիկների ջինջ բողբոջում
Հանդ է առնում շողալով:

Զմրուխտ երկիրն հրեշտակին
Ողջունում է, փաղարշում
— «Ա՛խ, երնէկ քո մատաղ կեանքին,
Որ պիտ ծաղկ Բինգեօլում...»

Վառ անուրջում ուղխն է մնչում,
Ծփում են սէզ ու արօտ,
Բլբուլների հոյքն է շնչում,
Շնչում է սէր ու կարօտ.

Անուշ-անուշ հնվն է փշում
Զով Բինգեօլի ափերից.
Ոլոր-մոլոր ուղխն է փախչում
Խոր Բինգեօլի ձորերից...

Ա.Լ.Ա.ԳԵՍ.ՁԻ ՄԱՆԻՆԵՐԻՑ.

Ա՛խ, աղջիկ, արժի միջին,
Զա՛ն աղջիկ, վարդի միջին,
Եօք արժի քեզ սիրեք եմ
Մրժիս սեւ դարդի միջին...

I.

Էս գիշեր—ամպնով գիշեր,
Կարօտ աչքիս քուն չի գայ
Էս դարգեր, մրմուռ դարգեր,
Իմ սե սրտէս վազ չեն գայ:

Շատ եմ լացեր,—իմ աչքերէն
Քունը վաղուց է փախեր.
Շատ եմ լացեր,—հար, քու ձեռքէն,
Սիրաս մեծ ծով է դառեր:

Անուշ ախպէր, քուն չունիս,
Գարդու ախպէր, տուն չունիս,
Արար աշխարհ ման կուգաս,
Գէօղալ սրտում բուն չունիս...

II.

Ալազիսի թագը գլխին
Ամպերու մէջ նստեր է.
Հանց թագաւոր մարմար գահին՝
Սարերէն վեր բազմեր է:

Հէյ, Սինամայ թևեր ունեմ,
Թունեմ, կերթամ Ալազեազ.
Ճակտիս աստղէ սրակ ունեմ,
Սրտիս մէջը վառ երազ:

Ու սրտիս մէջ գրախտ ունեմ,
Վարդ ու բլբուլ, սէր ու սագ.—
Սրի գիրկս, թառլան Ջարօս,
Թունե՛նք, երթա՛նք Ալազեազ...

Հէյ, Ալազեազ զառ-լալ հագեր՝
Ամպերու պէս՝ ուր կ'երթայ,—
Սրտիս խորքէն ելել—կայներ
Երկինք կ'երթայ, վեր կ'երթայ:

III.

Ալազեազը թևերն արձակ
Արծւի պէս փռեր է,
Սէրս առեր թևերի տակ
Հովն ու զովը փռեր է:

Ջան, Մանթաշը՝ առուծի պէս
Բաշը փռեր, վար կուգայ.
Սիրտս ու սէրս երկինքի պէս՝
Էնոնց վերայ կը ծփայ...

IV.

Երկինքն անամպ, անուշ լուսին,
Աստղերի մէջ ման կուգայ.
Հարօսները սօսին—սօսին,
Հովը հովտում կ'հնայ:

Լուռ քարայրի էն մութ ծոցում
Հովը տխուր կ'չլայ.
Հովի հանգը սիրտս է ծորում,
Առաւկն անուշ կ'մնջայ:

Նշխուն հաւքեր թևին տալով
Մանթաշ իջան էս իրկուն.—
Էս ի՛նչ լաւ է, իրարու քով
Նստենք, խօսենք հս ու գուն:

—Տես, էն հաւքը, ինչպէս քաղցր
Ձէնը քցեց, ախպէր ջան,
Էնոր ձէնը քոնի ծորն է,
Գուն երգ ասան, Աւօ ջան...

V.

Ք ու աշերդ զուլալ աղբուր,
Ուրտից սէրդ կ'բոլսէ,
Քանց զով երկինք՝ ջինջ ու մարուր,
Ս. խ, սիրտս սիրուդ պապար է:

Քար ու քարափ քրտրներ են,
Ջրեր՝ զլլան, վարդ՝ վառման,
Հովերն եկան, հաւրեր կ'երգեն,
Սիրտս՝ գարնուն, սէրս՝ էրման:

Սարէն կուգայ անուշ քամի,
Սէյ ու սմբուլ իրար կ'անի.
Թող հուսերդ քանդեմ, Ջարօս,
Մէջքիդ վրայ թիւ-թիւ անի:

VI.

Սփոթանէն արև ցոլաց,
Կապուտ սարէն հովն եկաւ,
Խեղճ բլրուլի երգը զնոցաց,
Շաղաղ վարդի հտան ընկաւ:

Գու նստեր ես աղբրա-ակին,
Շաղը ծամերդ կ'թրջէ.
Ալ—չրթերիդ, լալ—թշերիդ
Շաղվը ջուրը կ'սպաշէ:

Շուխիկ—աղջիկ, չեմ գիմանայ,
Սիրտս կ'առնի ու կուտայ:
Նուռ-սաչ կուգեմ, նուռ-սաչ կուգեմ,
Աշխարհը ձէնիս ձէն կուտայ...

VII.

Փրփուր կտրած առուն կուգայ,
Քար-քարափին ձէն տալով:
Ջարօս սարէն ձորը կուգայ՝
Ծիւլ—ծաղկունանց շողք տալով:

Յետ գնացէք, քար ու քղեր,
Վարդեր, ճամբայ ցուց տէք,—
Նշխուն Ջարօն ինձ մօտ գայ:

Լեռ—քարափներ, մէկդի բաշէք,
Սուս, փէշերդ թօփ արա,
Թողէք Ջարօս գիրկս գայ...

VIII.

Սրկի պէս, գեօղալ Ջարօ,
Շափաղ տալով դուրս ելար.
Էն մութ ձորէն, իմ խոր սրտին,
Շողեր տալով դուրս ելար:

Ալ—վարդերը կրծքիդ նստան,
Յօղերն իջան ոտներիդ.
Ձով հովերը ծամերդ տարան,
Մեռնիմ ծով—ծով աշերիդ.

Սրի գիրկս, մարալ-աղջիկ,
Սրամ—աշխարհ թող արի.

Ննգ մի արա, Նստի մօտիկ,
Անտէր սրտից վազն արի: ..

IX.

Սլազեազի ծաղիկներով
Փոհար սէրս զարգարեմ,
Սէրս ու սիրտս պսակ հուսած
Սրար — աշխարհ զարգարեմ:

Սլազեազի ծաղիկ—ծաղիունը
Իմ վարդ սիրուց բոյր կ'առնեն:
Զառ Մանթաշի հաւր ու թռչունը
Իմ բլբուլից ձէն կ'առնեն:
Հէյ ջան, հն ջան, — ցօղն ու աղբուր
Սրտիս խորքէն ալ կ'առնին...

X.

Լուսնի եղջուրը ելաւ սարէն,
Ի՞նչ տխուր է էս գիշեր,
Սրտէս ցօղ-ցօղ արցունք կուգայ,
Ի՞նչ մշուշ է էս գիշեր...

Ու էս գիշեր վարդն է լացեր,
Ցօղն է ցայեր թշերին.
Խեղճ բլբուլն էլ սէր չէ հրգեր,
Սուգն է պատեր խեղճ սրտին:

Ա՛խ, էս գիշեր մի ոսկի աստղ
Տխուր կանչեց, վար ընկաւ.
Ա՛խ, էն սիրուս աստղն էր պայծառ,
Սրտիս երկնուց վար ընկաւ...

XI.

Էս սարերի սիրուն լալէն,
Եղնիկ, ասն, ուր է, չկայ.
Խաբրիկ կուգեմ քարէն, քօլէն,
Ո՛ւրտեղ զնաց, ուր է, չկայ:

Աստղի ցօլքով գիշերն իջաւ,
Թնդ տնւր, հնր ջան, արօրը,
Գար ու դարափ խոր քուն մտաւ,
Հօտը իջաւ մութ ձորը:

Հովը բարակ կ'ընկնկայ,
Էրւած սիրտդ զովին տուր,
Սրի գիրկս, քունդ կուգայ,—
Սրտիդ, զարդիդ դատար տնւր:

XII.

Սիրուն Զարօն ձորի միջին
Վարդ ու նարգիս էր քաղում,
Ալ-թշերին, լալ-չրթունքին
Մէկ էլ նստաւ խէտ-մեղուն:

— «Նշխուն աղջիկ, հանգիստ թող ինձ,
Մի վախենար, չեմ կծում.
Լաիկ-մ'նջիկ քու շրթունքից
Մնուչ մեզր եմ ծծում:

Վառ վարդերից հարուր անգամ
Այ թշերդ բոյր ունի,
Զառ նարգաից հազար անգամ
Լալ շրթունքդ մեզր ունի...»:
— Վայ ինձ, ինձնից բիւր-բիւր անգամ
Մեղուն արք ու յարգ ունի...

XIII.

Շող—չափազին եկայ, անցայ
Իմ Զարոյի քողտիկով,
Էնոր ուլերն ու գառները
Պարկեր էին իրար քով:

Ուլն ու գառներն ինձ որ տեսան,
Մնուչ ձէնով մայեցին.
Եարաբ ինձի դուք ճանչցար,
Զան, ջան... մուսնիմ ձեր ձէնին.

Ասէր Զարօիս, թող ջրի գայ,
Մեծ ուռու տակ, ձորի մէջ,
Գիշերս գէշ երազ տեսայ,—
Սիրտս ընկաւ ցաւ ու ցեց...

XIV.

Երազիս մէջ երկինք տեսայ,
Աղօթարան ցոլալիս,
Որսորդի հետ եարիս տեսայ՝
Արտ ու արօտ ման գալիս:

Եարս ձեռին ծաղիունք ունէր,
Վարդը որսորդին տւեց.—
Եարաբ չ'նի՛, օրօր հովեր,
Եարս սիրու խօսք տւեց:

Որսորդը հմայիլ ունէր,
Եարիս վզէն կախ արաւ.—
Եարաբ չ'նի՛, շորոր հովեր,
Մարալ եարիս որս արաւ...

XV.

Երնէկ ձեզի, գմբուխտ սարեր,
Որ միշտ բանձր ու հպարտ էք,
Մնգութ եարի գարդ չէք տարեր,
Որ ինձի պէս սիրեր չէք:

Ա՛խ, սարեր ջան, ես էլ ձեզ պէս
Հպարտ էի՝ վէ՛հ ու վեր,
Հիմայ իջեր, ցած գետնի պէս
Եարիս ոտներն եմ ընկեր:

Ոնց որսկանի ձեռով զարկած
Ազունիկը թրպլտալով՝
Էնոր ստուց տակ է ընկնում՝
Էնպէս էլ ես, սիրուն սարեք,
Սիրու վերքը սրտիս խորքում,
Եարիս ստներն եմ ընկեր...

XVI.

Ա՛խ, աչերդ թլիսմ՝ ունին՝
Կախարդական երազներ,—
Սիրտս գրկեր ու կ'տանին
Հեռու աստղեր, հեռուներ:

Ա՛խ, թլիսմոտ, ծով աչերդ
Ինձ կապեցին,—տէրս չեմ,
Ա՛խ, հազար վախ, սև աչերդ
Ուրիշինն են, իմս չեն:

Ծով աչերէդ, սև՝ աչերէդ
Գալար սիրտս սև՝ սեցաւ.—
Ես սէր տւի, սէրս չառար,
Աշխարհէն սիրտս կտրաւ:

XVII.

Սրտիս միջէն սէրդ պոկիր—
Տեղը խորունկ վերք մնաց.
Խորունկ վերքս անգեղ թողիր,—

Ինձ ում թողիր, ուր կ'երթաս.
Կեանքս ու հոգիս—գուն ես մենակ,
Ինձ մեռուցիր ու կ'երթաս:

Գերեզմանս էլ գոնէ փորէիր
Ես վերքիս պէս խորն, անտակ,
Քու ձեռներով ինձ թաղէիր,
Մեծ քարի տակ, սարի տակ.
Ինձ թաղէիր շատ խորն ու մութ,
Ու զնայիր, էյ անգութ...

Ալագեազի սև շուրն ընկաւ,
Ցոլաց արին ու գնաց,
Վերաս սիրու սև սուգն ընկաւ,
Կեանքս սեցաւ... ու զնաց...

XVIII.

Ուրտեղ կ'երթամ՝ դարդը հետս է,
Աշխարհի մէջ դատար չունիմ...
Ազիկ եարն էլ, որ ճար չ'անէ՝
Ո վ կայ չարայ դարդոտ սրտին:

Քեզնէն հեռու հազար ծովեր
Գլուխս առնեմ, երթամ, կորիմ,
Ցաւս հովուն ու ծովուն տամ,
Գիար-գիար երթամ, կորիմ:

Սիրտս ու աշխարհ—դարդ ու դուման,
Ա՛խ, ուր կ'երթամ դատար չունիմ.

Ձոր գլուխս չօլում թողնեմ,
Դիւր-դիւր երթամ, կորիւմ...

XIX.

Ո՛վ կեանք ունի, դարդ էլ ունի,
Գարդին՝ դարման եւր էլ ունի.
Մենակ ես եմ քամբախդ ծներ, —
Սիրտս դարդոտ ու ճար չունի:

Ո՛վ սէր ունի, եար էլ ունի,
Նազան սրտում տեղ էլ ունի,
Մենակ ես եմ սև օր ծներ, —
Սէրս կուլայ ու բուն չունի:

Ծէգը առաւ դար ու դուրան,
— Ազիդ մէրիկ, դուռը բաց.
Քու որդին եմ, խոցւած կուգամ,
Անուշ մէրիկ, գիրկդ բաց...

Ը Ն Կ Ե Ր Ի Ս Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի Ն .

I.

Էս ի՞նչ դարդ էր չոր քամու պէս
Սիրտս չորցուց, քար դառաւ,
Քար կ'քամեմ չոր աչքերէս,
Էս ի՞նչ դարդ էր ինձ հասաւ:
Ա՛խ, ի՞նչ դարդ էր՝ ամպի նման,
Ամպի նման՝ սիրտս առաւ. —
Ո՛ւր ես, ազիդ, իմ ազիդ ջան,
Սիրտս ցաւի ծով դառաւ.

II.

Սրեն հանգաւ ծովի խորքում,
Սև մութ շուքը սիրտս առաւ.
— Ա՛խ, ընկեր ջան, ծաղիկ թողմար, —
Ծաղիկ՝ կեանքի վառ-ծարաւ...
Ա՛խ, հոգի ջան, քեզ ո՛ւր գտնեմ,
Քեզ, իմ անգին, մտերիմ,
Որ փշրանքդ ժողովեմ, պահեմ
Սրտիս խորքում, ընկեր իմ...

III.

Ա՛խ, դուն ո՛ւր ես, ձէն տուր ինձի.
Գամ քու մօտդ, հոգի ջան,
Սուրբ անունիդ, հոգիդ մեռնիմ,
Ազիդ, անուշ ընկեր ջան...
Գերեզմանդ հողին հաւտար,
Կորար, չ'կաս, հոգի ջան,
Հիմա քամին վերադ կուլայ, —
Ձեռս իմանում, Աւօ ջան...

ԲԵԹՂԷՀԷՄԻ ԱՅՐԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՆԿԻԿԸ:

Լեռների շանջում, ֆարայրի խորֆում
Շողում է կրակ.— երկնային կեանքի,
Մի նորոգ կեանքի շողում է կրակ.
Այնտեղ յարիստան յոյսը չի հանգչում,
Յոյսը չի խաբարում:

Ներս մտի՛ր այրը,— հովիւ ու գառներ,
Գառների մտուր,— անշուք խանձարուր.
Ահա Մանկիկը անմեղ ու ամբիժ
Ժպտում է պայծառ— սեր է մեզ շնչում.
Ահա շաշիս է այդ նրա սիրուն է,
Որ կեանքի շեմֆից, ծաղիկ օրերից
Մարդկանց վշտերի համար սանջում,
Մարդկանց մեղեքերին ներումն աղերսում.
Անկեղծ զղջումով, մաքուր արցունքով
Խոնարհուիր, ընկեր, համբուրի՛ր Նրան.
Նա ֆեզ կ'ներէ, նա ֆեզ յոյս կ'սայ,
Եւ դու զօրացած կրի՛ր ֆո խաջը,—

Է՛ր շղթայ չ'կայ,
Է՛ր արիւն չ'կայ...

ԻՍՐԱՅԷԼԱՅԻՔ ԲԱԲԵԼՈՆՈՒՄ:

Դաւթի Սաղմոս. գլուխ ԾԼԳ.

I.

Եւ Բաբելոնի յորձուտ դետերի
ձոխ ափերի մօտ վշտահար նստած՝
Լուռ լալիս էինք, երբ մեր պանծալի
Սիօնն յիշում... Եւ կախում էինք
Մենք ուռիների դալար ճիւղքերից
Սուրբ կտակները մարգարէների...

II.

— «Ինչո՞ւ էք լալիս...» մեր գերիշները
Ասում էին մեզ— «Ինչո՞ւ չէք հնչում
Զքնազ Սիօնի անուշ երգերը...»
Եւ ինչ— մենք միթէ օտար աստղերի
Ցօլցլանքի տակ կարող ենք երգել՝
Վէ՛հ սաղմոսները Տէր-Սաբալոթի...

III.

— Օհ Երուսաղէմ... հի՞թէ ուրանամ,
Ես քեզ մոռանամ, թո՞ղ իմ բազուկս
Եւ ինձ մոռանայ, լեզուս յախտեան
Թող կպչի քմբիս, հի՞թէ միշտ չ'յիշեմ,
Զփառաբանեմ Քեզ, իմ նազելիս,
Բերկրանքիս աղբիւր, Սուրբ Երուսաղէմ...

IV.

Տէր Վրէժխնդիր, Տէր-Իսրայէլի,
Յիշիր Եզովմի բիրդ սրգիներէն,
Որոնք Սաղէմի դժբաղտ օրերի
Տառապանքներում մոռնում էին,—
— Վնէ, տապալեցէք, հիմն ՚ի վեր քանդէք,
Սիօնն ու Մօրիան թող փոշում թաղւին...

V.

Օ', թշուա Դնատր, գոռոզ բարբրոն,
Անհուն երանի, որ ոճիրներիդ
Արդար հատուցումն պիտի ընդունես.
Օ', երնէկ նրան, որ պիտի փութայ,
Որպէս հուր-հեղեղ կլանելու քեզ
Եւ մանուկներիդ արեամբ յազենայ...

I.

Օրս սրտում, սեւ է անցնում, յոյս է վաղւան օրւան վերայ.
Վաղւան օրն էլ սեւ-ամպի պէս եկաւ, նսաւ արիս վերայ.
Հիմա դարձեր, ափսոս կ'ասեմ, անցած օրին երնէկ կուսամ.
Ափսոս կ'ասեմ դալար կեանքիս, որ շուտ ընկաւ չարաւե նամբայ:

Ու օրերիս կարաւանը ժողով-սրտում առաջ կերբայ.
Հազար ցաւով, մարդկանց ցաւով ծանր բեռնած նամբայ կ'երբայ.
Ա՛խ, օրերիս կարաւանը այժր՝ կարօտ, սիրք՝ կարօտ.
Ու աշխարհիս ցաւով բեռնած էս աշխարհով կ'անցնի, կ'երբայ.

Ու մի օր էլ չոր չօրի մեջ կարաւանս կ'իջնի դատրած,
Վար կ'դնէ մեջքի բեռը—կեա՛նքս, կեա՛նքս մոխիր դարձած.
Ա՛խ, օրերիս կարաւանը այժր՝ փափակ, սիրք՝ պապակ,
Փուչ աշխարհիս ցաւով բեռնած էս աշխարհով կ'անցնի, կ'երբայ:

Կարաւանս երբ որ իջնի, էս ինձ ու ինձ հաշիւ կանեմ,
Թե ո՛ւր հասայ, քե ի՞նչ տեսայ, ինչո՞ւ եկայ էս մեծ նամբէն.
Շա՛տ դատրեցայ, շա՛տ չարչարեայ, հաշիւ անեմ, շահս ի՞նչ էր.
Ախր ինչո՞ւ ոտ դրեցի էս սուր ու փուռ, դժուար նամբէն:

Ծովն ընկած մարդու նման նամարդ օձից կախ եմք ընկել.—
Նամարդ օձը էս աշխարհն է,—ու աշխարհին այժ էն քցել.
Ա՛խ, աշխարհից մի յոյս չ'կայ, նիւնուների եմք կերակուր.
Մի բուռ հողն է մեր բաժինը՝ քե տեր դառնանք աշխարհին էլ:

Ա՛խ, մերիկներ, հող պիտ' դառնաք, ի՞նչքան արեք հող են դարձեր,
Ազիզ արեք, խորունկ արեք սիրով վառւեր, հող են դարձեր.
Ձեր բալեքը, ընկերներս մեր աւերէն էլան, քուան.
Ա՛խ, ամենքն էլ էս աշխարհի անգուր կամով հող են դարձեր...

II.

Էս աշխարհը արունճփեք է, ո՛չ գուր ունի, ո՛չ խիղճ ունի,
 Է՛ն, աշխարհն էլ ցաւող չ'ունի, մահացու է ու վերջ ունի.
 Ու մեզի պէս հողեղէն է, ու մեզի պէս մահկանացու.
 Մեր գերեզմանն ինճն է նիւթի, ու գերեզման ինճն էլ ունի:

Հազար ափսոս ծաղկունանցր, նազուկ լուսնին,—պիտի բռնմին.
 Մով ծովերը, մով սարերը սեւ ծխի պէս պիտի անցնին.
 Վառ արեւը պիտի մարի, զառ ասդերուն հազա՛ր ափսոս,
 Հրեղէն ձին, բլբու՛լ, մարալ, հե՛յվախ, պիտի մեռնին, անցնին.

Թէ աշխարհը, քէ ամեն մարդ ծնաւ—եկաւ, մեռնի—կ'երթայ.
 Թէ անցորդ ենք, չարբառ նամբորդ, երեւմբնի, փշի վերայ.
 Ո՞ւմ հարցնենք՝ մեզի ասէ,—էս երա՞զ է, քէ արբուն բան,
 Որ մեքն եկանք, հիմի կ'երթանք.—խաբա՛ր չ'կայ, խաբա՛ր չ'կայ:

Է՛յ, անցաւոր, ցաւի աշխարհ, ցաւը բարձած մեկ-մեկ կ'երթանք,
 Ինչո՞ւ եկանք, ինչո՞ւ կ'երթանք... մեզ հարցրեք, մեքն խաբար ասնք.
 Յաւերու սակ մեռա՛նք, մեռա՛նք. երե՛կ էնոր, որ չի զգայ.
 Հազար ափսոս, որ ծնւեր ենք, չ'ծնւածին երե՛կ կուտանք:

Ա՛խ, խոր կ'զգամ, որ աշխարհում մարդն է մեռակ, որ դարդ ունի.
 Մարդու վերքը, մարդու ցաւը ո՛չ սակ ունի, ոչ չափ ունի.
 Է՛յ, անցաւոր անսիրտ աշխարհ, քեզի հազար երե՛կ կուտանք.
 Որ չես զգայ քու մեծ վերքը, որ սակ չունի, որ չափ չունի:

Մեր խեղճ երգն է մեռակ նարը անմխիթար սրտի համար.
 Մեր խեղճ երգն է քու մեծ վերքի խոր մեմուռը, ունայն աշխարհ.
 Երազի պէս եկա՛նք-կ'երթանք, երազի պէս դուն էլ կ'երթաս.
 Մարդուս կեանն էլ ցաւիդ երգն է, մարդս երգ է. երազ-աշխարհ...

ՀԵՂԻՆՍԱԿԻ ԲՍՅԱԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃՈՌՈՎ ՆԵՐՄՈՒԾՈՒԱԾ Է
 ՀԵՏԵՒԵՍԼ ՍԻԱԼՆԵՐԸ:

Երես	Ս Խ Ա Լ	Ո Ի Ղ Ի Ղ
23	կը ննջեն...	կը ննջեն...
26	պարտեղում	պարտիղում
»	առաւօտուն	առաւօտու
28	աստղանք,	աստղունք,
»	գուրգուրանք:	գուրգուրանք:
32	անցուն	անհուն
»	Ա՛խ, աշնան տերկների պէս,	Ա՛խ, աշնան դալուկ տերկների պէս
34	Անշա՛փ	անշա՛փ
36	գիրկը	գիրկը
37	խողխող	խողխոջ,
»	արտասուիմ:	արտասուիմ:
41	աստղանք	աստղունք
»	որսըն	որսըն
»	խոշոր	խոյոր
50	Աստղերն	Աստղերն
52	նհորքներս	ցնորքներս
»	վազեմ	վազ եմ
»	հանդեր,	հանգեր,
53	նազանի	նազան
»	Յոյցլալով	Յոյցլալով
»	Անուշ-անուշ բուրում...	Անուշ-անուշ բուն բուրում...
54	Այս երեսում երկու ոտանաւորները՝ «Թէ իմ բաղաը աստղիկ լինէր» — Լ «Մէրիկ, մէրիկ, մէկ նայէ տես» իրար հետ են խառնւած բաժանման նշան դնել:	
54	Հի՛յ վախ...	Հէյ վախ...
55	ցրտոս	ցրտոս:
56	—Էս քարի պէս ժէն է հոգիդ —Ա՛խ, նուշիկ ջան, ախ, անգուլթ, այս ոտանաւորի մէջ վերջի տան երկրորդ և երրորդ տողերը բաց են թողնւած. Արն—աչեր էլ, չկան: կշտես, Սիրտը, սիրտս Եւ ուղեցայ ծովափն ելնեմ, մեծ էս ձորէն: գտնես իմ զօլում	—Էս բարի պէս ժէն է հոգիդ, էս այրի պէս լնու ու մութ. Այլուց. մոխիր դառաւ գերիդ, Ա՛խ, նուշիկ ջան, ախ անգուլթ...
57		Արն—աչեր էլ չկան:
59		կշտիս.
62		Սիրտս, սիրտս
64		Եւ ուղեցայ ծովափն ելնիմ,
66		խորն էս ձորէն:
67		գտնիս,
70		իմ զօլում

70	Ա՛խ իմ դարդերս, դարդերս	իմ դարդերս, դարդերս...
72	սար ու ձօր ելնեմ:	սար ու ձօր ելնիմ:
»	մտքէս	մտքէդ
74	Ա՛ն,	Ա՛խ,
78	հոմ	հող
»	ծառը ծաղկած	ծառս ծաղկած
81	էնօր,	էնօր
83	Ազատւեմ,	ազատւիմ,
»	Վերջ էլ	Վերջն էլ
»	նշխոյն	նշխուն,
84	— չի՛յ,	— չէ՛յ,
»	նստեմ,	նստիմ,
»	չգիտեն,	չիտեն,
85	էնօր,	էնօր,
86	ընկնեմ,—	ընկնիմ,—
88	Սև Մհակի	Սև սհակի
91	Ա՛խ, մեր աշխարհն սառն է,	Ա՛խ, մեր աշխարհն սառն է, սառուց,
93	Մի ալ վարդ էր	Մի ալ լարդ էլ
98	Գեղճ	Խեղճ
100	գէշերը	գէլերը
»	չունիմ	չունիմ,
103	Ծոցդ շող տամ	Խոցդ լող տամ.
»	Սրտումդ լող տամ:	Սրտումդ շող տամ:
115	արևս	արև
118	Հանդ	Հանդ
122	Հաղը	Հաղը
123	Զորէն	Զորին
124	ակ կառնին...	ակ կ'առնեն...
»	Լուսնի եղջուրը	Լուսնեղջուրը
128	Ոտուց	Ոտաց
134	բարեղոն	Բարեղոն
135	աչք են քցել.	աչք ենք քցել.
»	ուտերէն	սրտերէն

15 10

ԷՐ	15	303/12
ՄԱՐ	14	
18		

Ճանկացուե՛րք կարոյ են պի՛նել՝ Քալու, Տպարան «Ս. Բ. Ռ. Բ.»

«Ազգային գրադարան»

NL0333523

32882